

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

JUTA ĻAUDAMA

**Lasītprasmes apguves veicināšana didaktiskajās spēlēs bērniem
5 – 6 gadu vecumā**

Bakalaura darbs

Darba autore

Juta Ļaudama
Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs
pasniedzēja
Akadēmiskais
amats

Dr.paed.
Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Inese Freiberga
Vārds, uzvārds

Paraksts

KULDĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba autors: Juta Ļaudama

Bakalaura darba temats: „Lasītprasmes apguves veicināšana didaktiskajās spēlēs bērniem 5 – 6 gadu vecumā”.

Mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt lasītprasmes veicināšanas iespējas pedagoģiskajā procesā, izmantojot didaktiskās spēles.

Darba **pirmajā nodaļā** tiek iepazīstināts ar lasītprasmes jēdzienu, būtību, veidošanās procesu. Tiek vērsta uzmanība uz vecākā pirmskolas vecuma bērnu personības attīstību pētot vecumposma likumsakarības un faktoros, kas to ietekmē. Mācību vides ietekme lasītprasmes sekmēšanai. Šajā nodaļā tiek aprakstīta didaktisko spēļu nozīmība lasītprasmes attīstības veicināšanā, didaktisko spēļu funkcijas un struktūra.

Otrajā nodaļā tika veikts empīriskais pētījums, kā ar didaktisko spēļu palīdzību var veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu lasītprasmes attīstību.

Tika izvērtēts bērnu lasītprasmes attīstības līmenis pētījuma sākumā un pētījuma beigās. Tika veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ar bērniem un veikta analīze.

Empīriskajā daļā apstiprinājās **hipotēze**, ņemot vērā izvirzītos nosacījumus, ka pirmsskolas vecuma vecākās grupas bērnu lasītprasmes apguve norit veiksmīgāk, ja izvēlas lasītprasmes līmenim atbilstošas spēles.

Atslēgas vārdi: lasītprasme, didaktiskā spēle.

Bakalaura darbs sastāv no 59 lappusēm, tsk. – 5 tabulas, 21 attēli, 13 pielikumi. Izmantoti 43 informācijas avoti.

ANNOTATION

Author of the bachelor's thesis: Jutta Laudama

Bachelor's thesis topic: "Promotion of reading skills in didactic games for children aged 5-6".

Purpose: to theoretically and practically explore the possibilities of promoting literacy in the pedagogical process using didactic games.

In the first chapter of the work, the concept, essence, formation process of literacy is introduced. Attention is directed to the personality development of older preschool children by studying the regularities of age and the factors that influence it. The influence of the learning environment on the promotion of literacy. This chapter describes the importance of didactic games in promoting literacy development, the functions and structure of didactic games.

In the second chapter, an empirical study was conducted on how didactic games can promote the development of reading skills of older preschool children.

The level of children's literacy development was evaluated at the beginning of the study and at the end of the study. Pedagogical trial activity with children was carried out and analysis was carried out.

In the empirical part, the **hypothesis** was confirmed, the stated conditions, that the learning of reading skills of children of the older group of preschool age is more successful if they choose games corresponding to the level of reading skills.

Keywords: literacy, didactic game.

The bachelor thesis consists of 59 pages, incl. – 5 tables, 21 figures, 13 appendices. 43 sources of information were used.

Saturs

Ievads.....	5
1. Zinātniski teorētiskās atziņas par lasītprasmes būtību un tās saturu pirmsskolas vecumā..	7
1.1. Lasītprasmes vispārīgs raksturojums.	7
1.2. Lasītprasmes sasniedzamie rezultāti un saturs pirmsskolas izglītībā Latvijā.	10
1.3. 5-6 gadīgu bērnu attīstības raksturojums lasītprasmes apguves kontekstā.....	13
1.4. Pedagoģiskais process un mācību vide lasītprasmes sekmēšanai.....	16
1.5. Didaktisko spēļu būtība un tās izmantošanas iespējas lasītprasmes sekmēšanai dienas gaitā.	18
2. Empīriskais pētījums par lasītprasmes sekmēšanu 5-6 gadu vecumā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.	23
2.1. Pētījuma metodoloģija.	23
2.2. Lasītprasmes novērošanas rezultāti pētījuma sākumā	24
2.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.....	32
2.4. Pētījumā iegūto datu analīze	43
Secinājumi	48
Priekšlikumi.....	49
Literatūras un citu avotu saraksts	50

Ievads

Lasītprasme ir visu citu zinību pamats, tā bērnam būs nepieciešama visā mācību procesā, kā arī visā turpmākajā dzīvē. Lasītprasme kā jēdziens ir ļoti plašs un ietver sevī vairākus aspektus. Tā nav tikai prasme pazīt burtus, savirknēt tos zilbēs un vārdos, bet tā ietver sevī arī teksta izpratni, analīzi, prasmi atrast tekstā sev nepieciešamo informāciju, kas bērnam uzsākot skolas gaitas ir ļoti nepieciešama, mācību procesam neatņemama, prasme sākumskolā.

Mūsdienās no bērna aktuāli ir izveidot personību – patstāvīgu, neatkarīgu, radošu un spējīgu pieņemt savus lēmumus. Pārejot uz jauno izglītības saturu ir būtiski, lai bērns jau pēc iespējas agrākā vecumā apgūtu prasmi iegūt zināšanas patstāvīgi. Taču jāņem vērā, ka mūsdienās bērni aug tehnoloģiju laikmetā un bieži vien valodas spēles, kas veicinātu apgūt lasītprasmi, viņus neinteresē. Aprunājoties ar bērniem, liela daļa atdzīst, ka pārejot mājās no pirmsskolas izglītības iestādes, tiek spēlētas datorspēles, skatīts televizors liels laiks pavadīts pie mobilā telefonā un interese par izglītojošajām spēlēm ir maza. Lielākoties, tas ir vecāku aizņemtības dēļ. Tāpēc padarīt bērniem šo mācīšanās procesu interesantāku ir jādara pirmsskolas izglītības iestādes pedagogiem. Viens no veiksmīgākajiem paņēmieniem ir izmantot didaktiskās spēles lasītprasmes apguvei, kas šo procesu bērniem padarītu saistošu.

Pirmsskolā grāmatu un didaktiskās spēles bērns jau iepazīst jaunākajā grupā, kad skatās tikai bildes, kārtot priekšmetus attiecīgajās vietās vai krāsās. Sasniedzot jau vecāko grupu bērnam jāsāk apgūt lasītprasme. Pirmsskolas bērniem piemīt dabiska interese izzināt visu jauno. Šī vecumposma īpatnības veido interesi par lasīšanu, jo bērns ir kā pētnieks. Bērnā ir ļoti liela vēlme pētīt, izzināt un uzzināt. Vislabāk bērns attīstās un pilnveidojas pozitīvā vidē, kura bērniem ir piemērota un atbilstoša, un kurā bērns spēj apgūt lasītprasmi caur rotaļu un pozitīvām emocijām. Jau pirmsskolā ir svarīgi, lai lasīt mācīšanās radītu bērnos prieku, jo katrs bērns ir individuāls, katram ir nepieciešama sava pieceja un īpaša uzmanība, un motivējošas metodes.

Dažādi psihologi atzīst, ka tieši rotaļas un spēles ir viens no galvenajiem bērna attīstības virzītājiem. Mūsdienu pedagogijas zinātnes pamatlicējs J.A. Komenskis Lielajā didaktikā ir teicis, ka “valodas tiek apgūtas nevis kā izglītības vai gudrības daļa, bet kā līdzeklis, lai smeltos zināšanas un nodotu tās citiem. Bērnu prāts un valoda jāattīsta, izmantojot galvenokārt to, kas viņiem piemērots” (Komenskis, 1992, 150).

Pētījuma temats: lasītprasmes apguves veicināšana didaktiskajās spēlēs bērniem 5 – 6 gadu vecumā

Pētījuma objekts: didaktiskās spēles pedagoģiskajā procesā 5 līdz 6 gadu vecumā.

Pētījuma priekšmets: lasītprasmes veicināšana.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt lasītprasmes veicināšanas iespējas pedagoģiskajā procesā, izmantojot didaktiskās spēles.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt un apkopot dažādu pedagogu un psihologu atziņas par lasītprasmes apguvi un didaktisko spēļu izmantošanu tās sekmēšanā.
2. Empīriski pārbaudīt didaktisko spēļu izmantošanas ietekmi uz lasītprasmes apguves sekmēšanu pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.
3. Izstrādāt secinājumus.

Pētījuma hipotēze: lasītprasmes apguve norit veiksmīgāk, ja izvēlas bērna lasītprasmes līmenim atbilstošas spēles.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā metode – literatūras analīze;
- Empīriskās metodes –
 - 1) pedagoģiskā novērošana;
 - 2) pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
 - 3) datu matemātiski statistiskā apstrāde.

Pētījuma bāze: X vidusskolas sagatavošanas grupa “Pūcītes” 24 bērni.

1. Zinātniski teorētiskās atziņas par lasītprasmes būtību un tās saturu pirmsskolas vecumā

1.1. Lasītprasmes vispārīgs raksturojums

Bērns – *pētnieks* – aktīvi darbojoties apgūst pasauli, tostarp arī burtu un skaņu pasauli. Lasīšanas iemaņas bērns iegūst jēgpilni darbojoties, pētot, spēlējot spēles. Lai motivētu bērnu apgūt šīs iemaņas, tās ir jāsaista ar rotaļu vai spēli, tādā veidā piesaistot bērna uzmanību un interesi. Pedagogiem un vecākiem ir jārada motivācija un piemēroti apstākļi, lai bērns varētu vingrināties burtu un skaņu apguvi.

Lasītprasme ir viena no svarīgākajām un nozīmīgākajām cilvēka pamatprasmēm. Tā ir darbība, kas prasa piepūli un motivāciju un, protams, ir nepieciešama, lai saprastu un lietu rakstītas valodas formu, kas ir nepieciešama kā indivīdam, tā arī sabiedrībai kopumā.

Saliktenis *lasītprasme* ir veidots no diviem vārdiem – *lasīt* un *prasme*.

Pirmais no terminiem – *lasīt*, tā tad *lasīšana* ir nozīmīgs veids, kā veicināt bērna emocionālo un intelektuālo attīstību, jo lasīšana paplašina vārdu krājumu, attīsta fantāziju, nostiprina prasmi koncentrēties, veido prasmi nošķirt svarīgo no nesvarīgā, paplašina pasaules uztveri, kā arī rod gandarījumu un prieku. Lasīšanas un koncentrēšanās spēju trūkums kavē citu mācību priekšmetu apguvi un izpratni (Lasītprieks, 2013). *Lasīšana* – tā ir grūti iekārtota prasme. Tā attīstās lēni, bērniem jāiemācās ne tikai tehniski pareizi lasīt, bet arī jāsaprot izlasītais (Аромштам, 2013).

R. Kaņepēja uzsver, ka “*lasīšanas* sākums ir skaņu pasaules uztvere.” (Kaņepēja, 2012, 168). Ā. Ptičkina eksperimentālajā metodiskajā līdzeklī pedagogiem un vecākiem “Kā mācīsim bērnus lasīt un rakstīt” raksta, ka sākotnēji, uzsākot bērniem mācīt lasīt, izmantojama analītiski sintētiskā skaņu metode, kad burtu apguves secība ir šāda – patskaņu burti, divskaņu apzīmējumi, līdzskaņu burti. Šī metodika attīsta bērna fonemātiskās dzirdes un vārdu skaņu analīzes prasmi (Ptičkina, 1997, 34). Arī R. Kaņepēja iesaka izmantot analītiski sintezējošo skaņu metodi uzsākot bērnam lasīt mācīšanu. Tā, protams, var nebūt vienīgā, bērnu var mācīt lasīt ar dažādām metodēm, bet tomēr pamatā ir viens nosacījums – ir jāizraisa vēlēsšanās lasīt, jāvirza bērna izpratne par to, ko viņš dara un ir jāievēro arī bērna individuālās intereses un īpatnības (Kaņepēja, 2012, 168).

Lasīšana tiek raksturota arī kā sarežģīta sensoriskās domāšanas prasme, zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai. Tā sevī ietver būtiskākās lasīšanas procesa daļas – uztveršanu, saprašanu, kā arī izteikšanu skaļi vai pie sevis (Geske, Ozola, 2007, 13).

Lasīšana ir īpašs runas darbības veids, kurā savstarpēji ir saistīti šādi procesi – prasme uztvert noteiktu redzes kompleksu, izprast lasītā jēgu, kā arī reproducēt šī kompleksa skanējumu – lasīt – tā ir runas reakcija (Zmitračenko, 2007, 204). “Par vārda jēgas un satura izpratni liecina bērna uzdotie jautājumi, sarunas” (Dzintare, Stangaine, Augstkalne, 2014, 44).

Toties *prasme* ir veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam. Prasmes veidojas vingrinoties un var tikt pastāvīgi pilnveidotas, bet būtiski ir tas, ka ne vienmēr ir iespējams noteikt konkrētas robežas, kur sākas kādas noteiktas prasmes, jo pastāv arī tāds jēdziens - zemas prasmes, nepietiekamas prasmes (Geske, Ozola, 2007, 13).

Profesore Zenta Anspoka *lasītprasmi* definē šādi: “Lasītprasme ir mērķtiecīga darbība, tā noder par līdzekli noteiktu uzdevumu īstenošanai: apgūt jaunu informāciju; iegūt konkrētu, iepriekš pieprasītu informāciju; atrast atbildes uz konkrētiem jautājumiem; sagatavot referātu, stāstījumu, ziņojumu; atrisināt krustvārdu mīklu; salīdzināt savu pieredzi ar tekstā pausto; strukturēt tekstā pausto informāciju; pilnveidot lasītprasmi; bagātināt vārdu krājumu, emocionālo pieredzi; kavēt laiku, piemēram, gaidot vilcienu u. tml.; atpūsties; ātrāk aizmigt u.c.” (Anspoka, 2008, 210).

Lasītprasme – tas ir kas vairāk, nekā tikai mācīšanās. Tajā ietilpst kā bērns saprot tekstu un interpretē to. Lasītprasmes pamatus bērnam ir svarīgi apgūt jau pirmsskolā, veidojot bērnam pieredzi un mīlestību pret grāmatu (Flavin, 2016).

Lasītprasme tiek definēta kā spēja uztvert, saprast, novērtēt un izmantot rakstisko informāciju un pēc tam to spēt pielietot dažādās dzīves situācijās. Lasīšana pēc savas būtības ir izlasītā teksta izpratne, un tā izmantošana, vēlāk arī pielietošana pedagoģiskajā procesā visā dzīves laikā. Lasīšana – tas ir daudz vairāk, nekā tikai burtu un vārdu pazīšana. Tā sevī ietver izpratni par vārda nozīmi, kā arī zināšanas par lietām, parādībām un faktiem kopumā. Lasot tiek paplašināts arī bērna vārdu krājums (Strickland, Riley-Ayers). Lasītprasme pēc uzbūves ir sarežģīta, jo tā sevī ietver vārda skaņu formas atveidošanu pēc tā grafiskā apzīmējuma: rakstu zīmju, teksta, simbolu uztveršana, saprašana, un izteikšana ar skaņām, vārdiem, teikumiem (runāšana). Līdz ar to, tas ir arī process, kurā tiek uztverts un novērtēts izlasītā teksta saturs un tā turpmākās izmantošanas iespējas (Rofenfelde, 2017, 10).

U. Auziņa *lasītprasmi* raksturo kā sarežģītu procesu, kurā ir jāapgūst gan lasīt mācīšanās, gan lasīšana – šīs abas lietas ir jāprot savienot, lai mācītos. Lai iemācītos lasīt, ir nepieciešama vesela virkne prasmju, no kurām daudzas tiek uzskatītas par pamatprasmēm pirms lasīt apguves, kā piemēram, “burtu pazīšana, segmentācija, sapludināšana zilbēs, fonemātiskā uztvere, analogijas stratēģijas, grafēmu – fonēmu attiecības un vārdu pazīšanas prasmes – vārdu paraugu pazīšana un vizuālā atmiņa. Dažas no šīm iemaņām tomēr veidojas tikai lasīšanas rezultātā” (Auziņa, 2014).

Bērnam, kurš ir sācis apgūt lasīšanu, tas ir kaut kas jauns un vēl nepazīstams, tāpēc bērnam ir nepieciešams prast sakārtot burtus zīlēs un pārvērst tos vārdos, kā arī saprast izlasītā nozīmi. Prieku un gandarījumu par lasīšanu bērns pilnībā spēs izjust tikai tad, kad viņš būs iemācījies lasīt ātri un labi prātīs saprast izlasītā jēgu. Kā arī tad, kad lasīšanas laikā bērns spēs domāt un just līdzī lasītajam tekstam.

Liela uzmanība ir jāpievērš arī *lasītprasmes* veidošanās procesam. A. Geske un A. Ozola akcentē R. C. Kalfi (Calfee) lasīšanas elementu shēmu, kuru viņš skaidro kā prasmi, kas tiek veidota, pilnveidota un attīstīta. Autors ir izveidojis shēmu “Ceļš uz teksta izpratni” (sk.1.attēlu).

1.attēls. Ceļš uz teksta izpratni (Geske, Ozola, 2007, 21).

1. attēlā parādītajiem lasīšanas veidojošajiem elementiem tiks dots arī izskaidrojums, proti, “dekodēšana ir drukātā teksta pārveidošana runātajā tekstā; vārdnīca ir nozīmes piešķiršana vārdiem un vārdu asociēšana ar jēdzieniem labi sakārtotās semantiskās taksonomijās; teikumu un rindkopu analīze ir spēja analizēt attiecības starp teikumiem un rindkopu kā ideju saturošu vienību; teksta izpratne ir kopējas tematiskas ietvarstruktūras vai skeleta izvēle visa teksta organizācijai. Teksta izpratni veido gan sapratne par vārda nozīmi, gan spēja noteikt galveno ideju un uztvert tekstu kā vienotu kopveselumu” (Geske, Ozola, 2007, 21). Tekstam raksturīgie procesi ir procesi, kas tiek uzspiesti, rakstot un lasot to, kas ir rakstīts, ieskaitot ortogrāfiskās zināšanas, dekodēšanu, kodēšanu (pareizrakstību), vārdu un teksta prasmi (automātiskums), teksta struktūru un citas prasmes, kas raksturīgas rakstītās valodas lasīšanai un rakstīšanai. Šie procesi pastāv tikai tāpēc, ka mēs lasām un rakstām (Connor, 2016).

Prasmīga lasīšanas izpratne ir ļoti svarīga mūsdienu uz informāciju balstītajā pasaulē. Bērni, kuriem neizdodas attīstīt prasmīgas rakstpratības prasmes, ir nelabvēlīgā situācijā skolā un visā dzīves laikā (Connor, 2016).

Lasītprasmes attīstībai ir jākoncentrējas gan uz mācīšanos, gan arī uz mācīšanu. Skolotājiem ir skaidri bērniem jānorāda uzdevums, vienlaikus mudinot viņus aktīvi iesaistīties darbībā, kurā bērni var izpētīt, eksperimentēt un sadarboties ar citiem. Bērnos ir jāattīsta motivācija uzskatīt lasīšanu par neatņemamu dzīves sastāvdaļu un saistīt to ar prieku. Lasīšana un rakstīšana ietver ne tikai vārdu dekodēšanu, bet arī izpratni par to, kas tiek lasīts, uzklauts un rakstīts. Lasītmācīšanās nenotiek, ja bērniem nav interesantu lietu, par kurām lasīt un rakstīt. Grāmatā "Reading and writing in preschool" ir apkopotas daudz dažādas idejas, kā skolotāji var iedzīvināt lasītprasmes apguvi pirmsskolā grupā un dot idejas vecākiem, kā to darīt mājās, tostarp kopīgu lasīšanu un rakstīšanu, vārdu spēles, nodarbību žurnālus un digitālo tehnoloģiju izmantošanu. (Casbergue, Strickland, 2015, 12)

Darba autore piekrīt Z. Anspokas sacītajam, ka "Lasīšana un rakstīšana jau nesākas ar burtu pazīšanu un attiecīgo skaņu sasaukšanu vārdos, bet ar mīlestības radīšanu pret grāmatu" (Anspoka, 2008, 184).

Darba autore secina, ka lasītprasme ir ļoti sarežģīts process. Mēs esam pieraduši domāt, ka, ja bērns māc izlasīt īsus vārdus vai lasa pa burtiem, tad viņš māc lasīt. Bet īstenībā tikai tad, bērns sāk apgūt lasīšanu. Svarīgi ir nerādīt bērnam nepatiku pret lasīt mācīšanos, bet gan dažādot mācību pieeju un metodes, lai bērniem šo ļoti svarīgo dzīves posmu padarītu interesantu un saistošu. Galvenais ir panākt, lai bērnam ir prieks un izlasītais tiek saprasts.

1.2. Lasītprasmes sasniedzamie rezultāti un saturs pirmsskolas izglītībā Latvijā

Pirmo apzināto mācīšanās pieredzi bērns gūst *pirmsskolā*, tā dod pamatu turpmākajām gaitām skolas dzīvē, kā arī tai ir nozīmīga ietekme uz bērna personības veidošanos un to, vai bērns mācīsies ar prieku un vēlēšies izzināt pasauli, parādības un sakarības. Lai spētu nodrošināt bērnam mūsdienīgu lietpratības izglītību, būtiski ir līdz ar saturu pilnveidot arī mācību pieeju. Šobrīd Latvijā mainās pedagoga loma no bērna *mācīšanas* uz mācību *virzīšanu* (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 5).

Šobrīd Latvijā vadošo lomu izglītības jomā vada Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenots projekts "Kompetenču pieeja mācību saturā" jeb Skola2030. Šī projekta mērķis ir izstrādāt, aprobēt, pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai vecumā no pirmsskolas gadiem līdz vidusskolai, kā rezultātā skolēni gūs dzīvei mūsdienās nepieciešamas zināšanas, prasmes un attieksmes.

Galvenā mācību organizācijas forma pirmsskolā ir *rotaļdarbība* visas dienas garumā saskaņā ar bērna vajadzībām, interesēm un izglītības iestādes iekšējo kārtību. Organizējot mācību procesu pirmsskolā pedagogs ievēro, ka bērns mācās:

- piedzīvojot izdošanās prieku;
- balstoties uz pieredzi;
- izmantojot maņas;
- ja jūtas drošs un ieinteresēts;
- rotaļājoties telpās un ārā;
- piedzīvojot kļūdas, pārvarot grūtības un izaicinājumus;
- atbilstoši savam individuālajam mācību tempam;
- saprotot, ko ir iemācījies un ko vēl varētu iemācīties (Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts, 18).

Vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam rodas jaunas intereses un prasības. Viņš sāk daudz vairāk uzdot jautājumus, uz kuriem pieaugušajiem reizēm ir grūti atbildēt. Pirmsskolēns sāk interesēties par grāmatām, jautājot: “Kas te ir rakstīts? Kas šis par burtu? Kā raksta manu uzvārdu?”. Zinot dažus burtus, viņš cenšas patstāvīgi lasīt un rakstīt atsevišķus vārdus. Bērns var pēkšņi sākt rakstīt smiltīs, sniegā, saukt sev pazīstamos burtus uz izkārtņēm, lūgt izstāstīt pasaku vai izlasīt grāmatu. Šis viss ir jāievēro un jāņem vērā, lai laikus apmierinātu bērna izziņas interesi un novirzītu viņa vēlmi un gribu uz tādu prasmju apgūšanu, kas būs nepieciešamas mācību procesā skolā. (Kaņepēja, 2003, 64).

Pamats bērna lasītprasmes veidošanai pirmsskolā ir skaņu pasaules iepazīšana.

V. Golubina raksta, ka “lasītmācīšanu var veikt ar dažādām metodēm, taču vispirms jārosina bērna interese par lasīšanu un tās nozīmi. To var panākt, iepazīstinot bērnu ar skaisti ilustrētām bilžu grāmatām, pasaku grāmatām, veidojot attieksmi pret grāmatām kā zināšanu glabātājām” (Golubina, 2007, 231). Mūsdienās pirmsskolas izglītības iestādēs ir pieejamas skaistas, košas grāmatas, ar lieliem attēliem, attiecīgajam vecuma posmam, kā arī saistītas ar mēneša tematiem.

VISC projektā “Kompetenču pieeja mācību saturā” mācību un metodiskajā līdzeklī pirmsskolas mācību programmas īstenošanai “Valodas mācību joma” norāda sasniedzamo rezultātu apguves līmeņus – sācis apgūt, turpina apgūt, apguvis, apguvis padziļināti. Vecākā pirmsskolas vecuma bērni lasītprasmi ir *apguvis*, ja *lasa vārdus un saprot izlasīt*; sācis apgūt, ja lasa īsus vārdus, ja tiem blakus ir acīmredzams konteksts; turpina apgūt, ja lasa atsevišķus vārdus bez acīmredzama konteksta; bet apguvis padziļināti, ja patstāvīgi lasa īsus tekstus, saprotot izlasīto (Valodu mācību joma, 47).

Projekta Skola2030 ietvaros ir izstrādāts kādam būtu jābūt mācību procesam lasītprasmes apguvei pirmsskolas izglītības iestādē bērniem 5 – 6 gadu vecumā, atspoguļojot gan bērna darbību, gan pedagoga (skat. 1.tabulu), (Valodu mācību joma, 48).

1.tabula. Mācību process lasītprasmes apguvei (Valodu mācību joma, 48).

<i>Bērna darbība</i>	<i>Pedagoga darbība</i>
Klausās un vēro, kā pieaugušais lasa; Darbojas ar grāmatu (šķir lapas, vēro attēlus), nosauc sev pazīstamus priekšmetus, dzīvas būtnes, darbības; Pievērš uzmanību rakstiskajai informācijai; Iepazīstas ar sava vārda grafisko attēlojumu; Izgatavo sava vārda kartīti un lieto to atbilstoši vajadzībai, piemēram, pieliek pie sava darba; Lasa uzrakstus, ievēro pazīstamus vārdus; Izvēlas sev interesējošu grāmatu, žurnālu, atrod tajā pazīstamus burtus un vārdus; Veido uzrakstus, norādes, burtu grāmatas un plakātus; Nosauc atsevišķus apkārtņē un grāmatā redzamos burtus; Lasa savu vārdu; Lasa īsus vārdus apkārtējā vidē, grāmatās, žurnālos, digitālos informācijas avotos; Liek vārdu no burtiem, ievērojot virzienu no kreisās puses uz labo.	Lasa priekšā bērnam, dažiem bērniem vai visai grupai; Rosina skatīties grāmatas; Skatās grāmatas kopā ar bērnu; Rosina sarunu par grāmatā redzamo un skolotāja lasīto; Rosina izgatavot sava vārda kartīti, piemēram, uzlīmējot vai izkrāsojot burtu siluetus; Aicina ikdienā lietot vārda kartīti; Kopā ar bērniem izvieto telpā tematam atbilstošus uzrakstus, piemēram, priekšmetu nosaukumus; Piedāvā tematam piemērotas grāmatas, žurnālus; Kopīgi veido uzrakstus, norādes, grāmatas; Rada situācijas, kurās nepieciešams izlasīt tematam atbilstošus vārdus vai īsu tekstu; Piedāvā lasīšanai īsus vārdus, burtu un vārdu spēles; Piedāvā materiālus vārdu salikšanai; Organizē darbu ar bērniem individuāli un mazās grupās.

Darba autore uzskata, ka visas šīs darbības ieinteresē bērnu un veicina lasītprasmes apguvi.

Galvenie sasniedzamie rezultāti bērniem beidzot pirmsskolu ir šādi – lasa un saprot īsus, sev nozīmīgus vārdus; raksta rakstīto burtu elementus; klausās, saklausa teksta saturu un īsi pastāsta par to, atšķir un nosauc skaņas īsos vārdos, uztver un atdarina runas intonācijas; pareizi izrunā skaņas; stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto citam saprotami un secīgi (Skola2030). Pedagogi šo prasmju attīstīšanu veicina ar dažādām paņēmieniem un pedagoģiskajām metodēm.

Pilnvērtīgai lasītprasmes apguvei svarīgi ir pielietot un apzināt dažādus metodiskos paņēmienus. Jaunā pirmsskolas mācību programma dod pedagogiem nostādnes, kādiem jābūt vēlamajiem sasniedzamajiem rezultātiem attiecīgajā vecuma posmā. Tas dot lielu ieguvumu un atvieglojumu pirmsskolas pedagoga darbā. Arī projekts Skola2030 ir bagāts ar dažādām idejām, kā pedagogiem organizēt savu darbu, kas ir liels atbalsts jaunajā, kopetencēm balstītajā pieejā. Plānojot rotaļnodarbību vai integrētu rotaļnodarbību, pedagogam jāizvēlas rotaļnodarbības saturam atbilstošas mācību metodes, metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas. Darba autore uzskata, ka pilnvērtīgi izmantojot visus pieejamos materiālus, gan digitālos, gan jaunākās grāmatas un spēles, pirmsskolas pedagogi ar bērniem strādā pēc iespējas labāk un bērniem piemērotāk.

1.3. 5-6 gadīgu bērnu attīstības raksturojums lasītprasmes apguves kontekstā

Pirmsskolas vecums – tas ir periods, kurā attīstās pirmsskolēna personība, apgūstot citu cilvēku sociālo pieredzi sadarbībā un saskarsmē ar pieaugušajiem, vienaudžiem un vecākiem. Iegūtā pieredze veido emociju, jūtu, prasmju, iemaņu, paradumu un zināšanu dinamisku sistēmu (Kaņepēja, 2012, 167).

Arī D. Markus norāda, ka *pirmsskolas vecumā* veidojas bērna radošās individualitātes pamati un viens no galvenajiem bērna pašizpaušmes līdzekļiem ir valoda. Ir svarīgi, ka bērns runā, lasa, vai atstāsta, bet ļoti svarīgi ir arī tas, kādā valodā viņš to dara, un kāda ir viņa paša attieksme pret runāto un lasīto (Markus, 2003, 73).

Protams, ir bērni, kuriem vairāk patīk spēlēties nekā citiem viņu vecumā, taču vienmēr ir jācenšas katrā spēlē un rotaļā panākt, lai bērns kaut ko no tās iegūst, jo šis posms bērna dzīvē ir ļoti nozīmīgs. Pieaugušajiem vienmēr der atcerēties, ka darbojoties ar bērnu mēs viņu mācām spēlējoties.

“5 – 6 gadu vecumā bērni kļūst “atvērtāki”, sabiedriskāki, patīk rotaļāties sadarbojoties” (Dzintare, Stangaine, 2007, 212). Šajā vecumā bērni izrāda interesi par cipariem, burtiem, lasīšanu un rakstīšanu. Bērna uzmanību piesaista spilgti, krāsaini burti, piemēram, ejot pastaigā, pieaugušais var vērst bērna uzmanību uz lielajiem veikalu uzrakstiem. Grāmatas ar lieliem zīmējumiem, vairāk, ja tajās ir ietverti kustību vai skaņu elementi. Šāds didaktiskais materiāls ir piemērots bērna vajadzībām, bērns neapzināti pievērš tam uzmanību un ar interesi sāk darboties.

VISC izveidotie mācību metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai šo vecuma posmu traktē šādi: “5–6 gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izziņāšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, komunikācija ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Bērns cenšas realizēt savu „Es” un nereti komunikācijā ar citiem cilvēkiem izmanto manipulācijas” (VISC, 2016, 4).

D. Lieģeniece šo vecuma posmu raksturo kā intelektuālās attīstības, sociālās gatavošanās un emocionālās nobriešanas sensitīvo periodu. Bērna izziņas, saskarsmes, augšanas stimulācijas vajadzības var netikt apmierinātas bez atbilstošas, vecumam piemērotas intelektuālās un garīgās vērtības un bez mērķtiecīgām pieaugušo rīcībām (Lieģeniece, 1999, 64).

Bērnu vecums no 5 līdz 6 gadiem ir “atlikušais ceļš līdz skolai” un šajā posmā ir jāpaveic un jāapgūst ļoti daudz, lai tiktu sagatavots skolas gaitām. Šajā vecumā bērnam fiziskā attīstība ir pareiza stāja, bērns ir domājošs, izturīgs un veikls. Roka jau ir gatava, lai apgūtu rakstītprasmi un spēj uzrakstīt sacīto vai dzirdēto, kā arī bērnam ir izveidojusies redzes motorā un redzes koordinācija, lai spētu sekmīgi apgūt lasīšanas un rakstīšanas iemaņas. Psiholoģiskās sagatavotības ziņā, šajā vecumā bērns ir zinātkārs, spēj pietiekami ilgi koncentrēties izziņas darbībai. Uzticētos uzdevumus cenšas paveikt patstāvīgi (Irbe, Lindenberg, 2017, 135).

R. Kaņepēja min D. Lieģenieces atziņu, ka “vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam nozīmīga kļūst vajadzība ar patstāvīgu rīcību apliecināt sevi, savu neatkarību un varēšanu. To viņš parāda darbībās ar priekšmetiem un lietām, rotaļās, produktīvās darbībās un saskarsmē ar citiem” (Kaņepēja, 2012, 169).

U. Auziņa savā rakstā “Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?” akcentē, ka 5 un 6 gadus veci bērni tikai sāk lasīt, un viņi šajā vecumposmā vairāk tomēr vēlas būt klausītāji nekā patstāvīgi lasītāji. Bērni šajā vecumā vēlas zināt, kā darbojas pasaule, kas liek lietām

darboties un tāpēc viņiem ir vēlme lasīt (klausīties) grāmatas, kas ir par viņiem apkārtējo vidi. Bērniem piecu un sešu gadu vecumā liekas, ka viņi ir pasaules centrs (Auziņa, 2014).

Kad bērnam lasīšanas apguve ir sākuma procesā, viņš visu intelektuālo un gribas spēku veltī lasīšanas tehnisko grūtību pārvarēšanai –izlasīt burtu, zilbi, pirmo vārdu. Tad bērnam lasīšanas laukā ietilpst tikai burts un arī tas viņam ir ļoti sarežģīts uzdevums – atpazīt grafisko burtu un nosaukt to atbilstošajā skaņā. Kad bērns jau prot sapludināt burtus zilbēs, joprojām viņa uzmanības centrā lielā mērā ir lasīšanas tehnika un tikai tad, kad bērns jau sāk lasīt vārdus viņam rodas iespēja apzināties un apjaust izlasītā jēgu. Lasītājam iesācējam, jāmin, ka ir daudz lielāka garīgā slodze nekā jau prasmīgam lasītājam.

Lasītprasmes apguvei ir svarīgi attīstīt bērna redzes uztveri, uzmanību, īslaicīgo atmiņu, kā arī izrunu. Definējot uzmanību, G. Svence raksta, ka tā ir saistīta ar gribas kvalitāti, paškontroles prasmi un iemaņām socializācijas procesā. . Uzmanību bērnam izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Bērns koncentrēsies tik ilgi, cik ilgi viņam būs interese (Svence, 1999, 87). Atmiņa, tā pat kā uzmanība bērniem šajā vecuma posmā attīstās no netīšās uz tīšo. Bērnam vēl nav izteikta tīšā iegaumēšana, viņi labāk iegaumē to, kas saistīts ar viņa tā brīža emocijām un interesi.

Amerikas psiholoģijas profesors Daniels T. Vilingems uzskata, ka bērniem šajā vecumā ļoti svarīgs ir arī grāmatas izskats – vāks, vai tas uzrunās mazo lasītāju vai nē. Profesors savā grāmatā “Raising Kids Who Read” apkopojis daudz dažādu ideju, kā šajā digitālajā laikmetā nenopelt bērna prieku tieši pret grāmatu, kā piemēram, izvietot grāmatas daudz dažādās, ikdienā pieejamās vietās, bet tieši ar vākiem uz augšu, ņemt grāmatas līdzi, kad jāgaida rindā (veikalā, pie ārsta), braucot lielākā izbraucienā vienmēr paņemt līdzi grāmatu, lai nebūtu laiks jāpavada tikai digitālajās ierīcēs. Arī mācību iestādē profesors iesaka izvietot grāmatas ar vākiem uz augšu, nevis salikt plauktā, kad redzamas ir tikai grāmatu muguriņas, lai izraisītu interesi bērnam šo grāmatu paņemt (Willingham, 2015, 76).

Pirmsskolas mācību programma paredz, ka bērnam pirmsskolas izglītības trešajā posmā plānotais *sasniedzamais rezultāts* ir, ka bērns prot atšķirt un nosaukt skaņas vārdā, skaņu apzīmē ar pareizu burtu, pareizi izrunā visas skaņas, lasa vārdus un saprot izlasīto, raksta rakstītos burtus neierobežotā laukumā (Pirmsskolas mācību programma, 27). Liela nozīme šajā posmā ir pedagogiem, kas pavada lielu daļu no laika kopā ar bērnu, kā arī vecākiem. Bērniem lasītprieku nevar iemācīt, uzspiežot un liekot darīt viņam nepatīkamas lietas, tāpēc vecāku un pedagogu uzdevums ir šo procesu padarīt bērnam patīkamu.

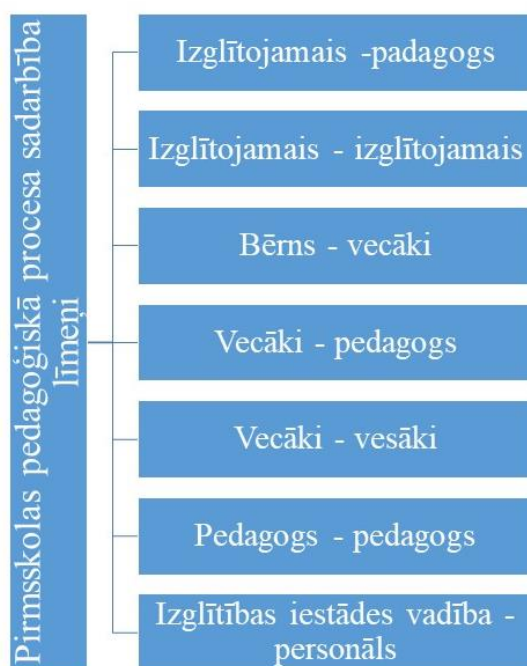
Katrs bērns attīstās atšķirīgi, arī lasītprasmes apguve katram no bērniem norit savādāk. Svarīgi ir nepalaist garām to brīdi, kad bērns sāk izrādīt interesi par burtiem, grāmatām un

lasīšanu kopumā. Tik pat svarīga ir motivācija, kuru bērnam rada pieaugušie – pedagogi vai vecāki.

1.4. Pedagoģiskais process un mācību vide lasītprasmes sekmēšanai

Pirmsskolas pedagoģiskais process ir pedagoga un izglītojamā mijiedarbība, kas ir mērķtiecīgi organizēta. Tās galvenais uzdevums ir, lai tiktu realizēti attīstoši un audzinoši uzdevumi, kuru apgūšana ir iespējama speciāli organizētos apstākļos – materiālā bāze, pedagoģiskie līdzekļi, pedagoga un izglītojamā sadarbība (Černova, 2003, 18). Arī R. Kaņepēja definē pirmsskolas pedagoģisko procesu, kā mērķtiecīgi organizētu mijiedarbību starp bērnu un pedagogu.

Pirmsskolas *pedagoģiskais process* ir sadarbība dažādos līmeņos. Katra sadarbības dalībnieka ieinteresētība, vienotība un līdzatbildība ir pedagoga profesionalitātes, pedagoģiskā procesa organizācijas un darba plānošanas jautājums. R. Kaņepēja grāmatā “Ceļā uz skolu” norāda pirmsskolas pedagoģiskā procesa sadarbības līmeņus (skat.2.attēlu) (Kaņepēja, 2012, 23). Veiksmīgi sadarbojoties, pedagoģiskajam procesam būs rezultāts.

2.attēls. Pirmsskolas pedagoģiskā procesa sadarbības līmeņi (Kaņepēja, 2012, 23).

“Pirmsskolas izglītības programma nodrošina bērnu sagatavošanu skolai, aptverot individualitātes veidošanos, garīgo, fizisko un sociālo attīstību, iniciatīvas, zinātkāres, patstāvības un radošās darbības attīstību, veselības nostiprināšanu, psiholoģisko sagatavošanu skolai, kā arī valsts valodas lietošanas pamatiemaņu apguvi” (VISC, 2016, 12).

“Rotaļnodarbībās un bērnu rotaļdarbībās tiek integrēts mācību saturs, daudzveidīgi izmantoti mācību līdzekļi, attīstošās, didaktiskās (arī pašgatavotās) spēles, kopā ar bērniem veikti pētījumi un eksperimenti gan telpās, gan ārā, dabā, gan esam kopā veikuši eksperimentus pasākumos. Mācību procesā tiek ņemtas vērā bērnu izvirzītās idejas un pedagoģiskais process konstruēts tā, lai pedagogs, dzīvojot kopā ar bērniem, kopā mācoties, sniegtu atbalstu, palīdzību bērnam, kopā veidojot katram savu attieksmi pret apkārtējiem cilvēkiem, vidi, dabu un mūsu valsti” (Pirmsskolā, 2019, 7).

Pedagoģiskā procesa veiksmīgumu lielā mērā noteiks tas, cik veiksmīgi pedagogs būs organizējis *vides* iekārtošanu, kurā viņam jādarbojas kopā ar bērniem. Cik radoša un darboties rosinoša tā būs, ko tā spēs piedāvāt bērna radošajai darbībai. Kā arī, kā tā spēs paplašināt bērna interešu loku un zinātkāri.

Mācību vide pirmsskolas izglītības iestādē ir lielā mērā atkarīga no materiālās bāzes. V. Golubina raksta, ka “materiālajai videi pirmsskolā ir jābūt pedagoģiski un psiholoģiski pamatotai. Tai jānodrošina bērna personīgās pieredzes veidošana un pieaugušo pieredzes apgūšana. Jārada iespēja attīstīt prātu un intelektu, balstoties un katra bērna individuālajām spējām, ļaujot bērnam izteikt sevi aktīvā darbībā” (Golubina, 2007, 146).

Optimāli attīstoša *mācību vide* lielā mērā ir uz pedagoga pleciem, kas strādā konkrētajā grupā. Vide jāveido tā, lai bērns tajā justos droši, jo vide ir spēcīgs, bērna psihi ietekmējošs faktors. “Noslēguma posmā bērns ieņem savu vietu grupā un jūtas drošs (kā savējais)” (VISC, 2016, 6). Bērns pirmsskolā uzturas lielāko savu bērnības daļu, tāpēc ir liela vajadzība grupas telpu veidot atbilstoši bērna vajadzībām, gaisotne un noskaņa, kas valdīs grupā, lielā mērā ir atkarīga no grupas telpas pamatkrāsām, interjera un rotājumiem, kurus bērni ir veidojuši kopā ar pedagogu. Attīstoša mācību vide grupā jāveido un jāiekārto tā, lai bērnam būtu iespēja darboties gan vienam, gan kopā ar citiem. Jārada apstākļi, lai būtu kur darboties, kur un ar ko rotaļāties un spēlēties, jo *bērna dzīves veids ir rotaļas un spēles*.

Bērnu darba vietu, proti, galdu un krēslu skaitam telpā vēlams būt par divām vairāk nekā bērnu skaitam, tas rastu iespēju dažādi organizēt darbu un ievērot bērnu vēlmes un vajadzības. Lai bērni varētu strādāt grupās pa trīs un pa četri, ieteicams izvēlēties galdus, kuri viegli pārvietojami un pārkārtojami (VISC, 2016, 7).

Pēc jaunās, kompetencēm balstītās pieejas, grupā vēlams ierīkot interešu stūrīšus vai pieturas, darba autore aplūkos, kādam, pēc VISC ieteikumiem, būtu jābūt tieši *lasīšanas stūrītim* - “*Lasīšanas centrs* ir vieta, kur bērni *lasa*, skatās bilžu grāmatas, stāsta citiem bērniem par grāmatās vai citos materiālos redzamo, kārtu loģiskās un savstarpējās sakarībās attēlus un kartes, stāsta notikumus, skatās vārdu/attēlu kartītes. Līdz ar to centram jābūt nomaļākā vietā. Centrā var novietot arī matračus, spilvenus un paklājus. Šai vietai jāparedz ļoti labs

apgaismojums. Te var būt iekārtotas papildus dažas darba vietas, kur bērns, sēžot pie galda, var, piemēram, lasīt, klausīties ierakstus, tos salīdzināt ar rakstītu tekstu, klausīties ierakstītus vārdus un izvēlēties no attēlu kaudzītes ierakstā nosauktos attēlus” (VISC, 2016, 7). Lasīšanas stūrītī ir svarīgi nodrošināt labu apgaismojumu, bieži mainīt materiālus – atbilstošus sezonai, lai nezustu interese, lasīšanas stūrī atvēlēt vietu bērnu veidotām grāmatām un mākslas darbiem, turēt tuvumā elektriskās ierīces, lai ir iespēja atskaņot audiogrāmatas (Lewis, 2022). Šo mācību stūrīšu izveidošana un materiālās bāzes izvietošana ir pedagogu un bērnu brīva interpretācija, balstoties un mēneša tematu un tā brīža interesēm.

Vide, kurā bērns pavada lielāko savas dienas daļu, lielā mērā arī ir tā, kas veicina bērna ieinteresētības līmeni, kas tiek vērsts uz lasītprasmes attīstīšanu. Grupas videi ir jābūt noformētai aktuāli tēmai, lai bērnam viss liktos jauns un saistošs. Grāmatām un spēlēm ir jābūt bērniem brīvi pieejamās vietās, lai bērns var aktīvi darboties ar šiem materiāliem un tādā veidā dabiskā ceļā netieši apgūst arī lasītprasmi. Grupas videi jābūt iekārtotai tā, lai bērni ar dažāda līmeņa prasmēm, spētu sev atrast saistošu nodarbošanos lasītmācīšanās kontekstā – burtu atpazīšana, sapludināšana zilbēs, fonemātiskā uztvere, vizuālā atmiņa. Spēles grupai izvēlas tādas, lai tās varētu pielāgot katra bērna prasmēm, tātad ar iespēju diferencēt spēles uzdevumu. Ja materiāli būs bērnam saistoši un brīvi pieejami, tad tiks attīstīta arī pozitīva attieksme pret lasīšanu kopumā.

1.5. Didaktisko spēļu būtība un tās izmantošanas iespējas lasītprasmes sekmēšanai dienas gaitā

Bērni labprāt spēlē dažādas spēles – arī didaktiskās spēles, kas pirmsskolā ir pieejamas visvairāk un plašā klāstā, gan pašu bērnu veidotas kopā ar pedagogu, gan iegādātas. D. Dzintare un I. Pučere akcentē K. Dēķēna teikto, ka “Prieks, kas var būt par iemeslu, te izsmalcinājies par garīgās cīņas prieku, cīnoties ar paša uzliktām grūtībām, un par varas un radības prieku, ja izdodas lietām uzspiest jaunu veidu” – tā pat kā rotaļās, arī spēlēs bērns izjūt prieku, tam var būt divejāds raksturs (Dzintare, Pučere, 2003, 41). Bērni spēlējas, jo viņi vēlas mācīties un tas spēlei piešķir dziļāku jēgu.

Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca spēli definē šādi: “Spēle - ar īpašiem noteikumiem, īpašiem paņēmieniem saistīta nodarbība, izklaidēšanās vai sacensība; noteiktu darbību kopums, ar ko cenšas sasniegt vēlamu rezultātu, izmantojot konkrētas zināšanas, prasmes vai arī apstākļu nejaušu sakritību. Valodas mācību procesā spēli izmanto valodas, runas un radošo spēju attīstībai” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 84). *Didaktiskā rotaļspēle* tiek definēta, kā rotaļu spēļu vai to elementu lietošana pedagogiskajā procesā,

ietverot tajā mācību satura uzdevumus un sasniegto rezultātu pārbaudes elementus, kā arī padarot mācību satura apguves procesu interesantāku, labāku, pilnīgāku bērna vajadzībām.

I.Antiņa un S.Mežale grāmatā “Spēles radošiem pedagogiem” min J. Kupča atziņu, ka “*spēle* ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuriem cilvēks ir saistīts visu mūžu. Tikai dažādos dzīves posmos viņa attieksme pret šo darbību ir atšķirīga. Spēles tāpat kā jebkuras citas cilvēka darbības *motīvs* ir viņa attieksme pret cilvēkiem un notikumiem. Spēles laikā spēlētājs rīkojas atbilstoši savām vajadzībām, vadoties no individuāli nozīmīgiem mērķiem” (Antiņa, Mežale, 2008, 5).

Pedagogiem pastāvīgi jāpielāgojas jaunajām tehnoloģijām un mācību metodikām. Lai tiktu veicināta nepārtraukta prasmju attīstība un identitātes pārformulēšana. Tā ir radoša adaptācija un pašattīstības virziens. “Uz didaktiskajām spēlēm balstītas mācīšanās prakse tiek uzskatīta par jaunu mācību metodiku, kuras mērķis ir izaicināt pedagogus pielāgot pedagoģiska satura spēļu izmantošanu. Šī prakse arī veicina pedagoga profesionālo prasmju un motivācijas paaugstināšanai, jo tas veicina iesaistīšanos mācību satura plānošanā un sasniedzamo rezultātu sasniegšanā” (Kerola-Anna Leina, 2022, 534). Spēlēs balstītas mācīšanās mērķis ir veicināt mācīšanos, izmantojot dažādas izglītojošu spēļu veidus, kuriem ir konkrēti mācību mērķi un rezultāti. Šī prakse ietver vēlamu rezultātu sasniegšanu un regulāru atkārtotību, vēlamie rezultāti kļūst par automātiskiem uzvedības procesiem vai paradumiem.

“Izglītojošās spēles ir spēles, kurām ir formāli mērķi, lai palīdzētu bērniem uzzināt konkrētas lietas, paplašināt vārdu krājumu, veicināt bērna uzmanības noturību un attīstīt loģisko domāšanu spēles noteikumu ievērošanā. Uz spēlēm balstītu metodoloģiju ieviešana grupā ir īstenota prakse dažādās izglītības iestādēs, dažādos izglītības līmeņos, kā arī dažādās valstīs, tomēr šo mācību spēļu rīku izstrāde tiek uzskatīta par sarežģītu praksi iesācējiem un prasa vairākus uzdevumus, kā arī pašu pedagogu prasmju un kompetenču klātbūtni un attīstību. Izglītības iestādēm ir jārada atbilstoši pamatnosacījumi, taču tādiem jābūt arī pedagogiem atvērta jaunām mācīšanās pieejām, piemēram, uz bērnu vērsta mācīšanās” (Kerola-Anna Leina, 2022, 535).

Didaktiskās spēles dēvē arī par prāta spēlēm, mācību spēlēm un attīstošajām spēlēm – intelektuāli radošās spēles. Jau spēles sākumā ir svarīgi radīt rotaļas atmosfēru, šo bērnam nepieciešamo rotaļas prieku, un tas būtu jāspēj noturēt visu spēles laiku, lai bērns spētu iegūt jaunas zināšanas un prasmes.

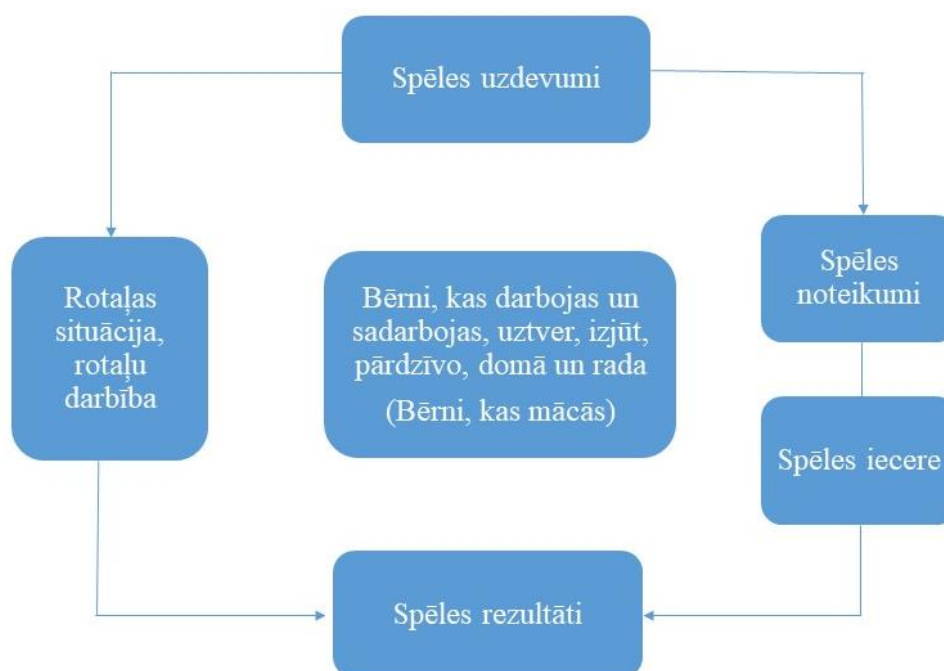
I.Kāposta akcentē šādas *didaktiskās spēles* funkcijas:

1. spēle veicina bērna izziņas attīstību;
2. spēle stimulē bērna darbības radošos procesus;
3. spēle veicina spriedzes noņemšanu, palīdz atbrīvoties no noguruma;

4. spēle rada mācību darbībai labvēlīgu, patīkamu atmosfēru, atbrīvotību, atdzīvina mācību darbību;
5. spēle veicina mācību intereses attīstību (Kāposta, 1993, 47).

Par mācību metodi tiek uzskatīta arī *didaktiskā spēle*, tās laikā tiek īstenotas divas īpašības, proti - mācību, kas ir izzinoša, rotaļīga un aizraujoša. Spēlējot didaktiskās spēles bērni vieglāk uztver zināšanas un veido sapratni par apkārtējo pasauli. Kā arī šī metodes īpašības palīdz pirmsskolniekiem vieglāk pāriet no vienas darbības uz otru (Buboviča, J., 2014, 531). Didaktiskās spēles ir mērķtiecīgi veidotas. Tās veicina gan bērnu lasītprasmes un runas attīstību, gan sekmē bērnu intelektuālo attīstību.

Ļoti būtiska loma ir *spēles saturam*, un šīs spēles ir ieteicams piemērot konkrētam bērnam, jo ne vienmēr bērnam interesēs tieši tā spēle, ko pieaugušais viņam ir iedevis, un tā var arī nebūt piemērota tieši šī bērna spējām. Tāpēc ļoti svarīgi, lai pedagogi un arī vecāki būtu iepazinušies ar spēli, tās saturu un struktūru. D. Dzintare un I. Pučere piedāvā shematiski attēlotu spēles struktūru (skat.3.attēlu) (Dzintare, Pučere, 2003, 44). Spēles struktūrā slēpjas tās audzinošais spēks.

3.attēls. Spēles struktūra (Dzintare, Stangaine, 2003).

Spēlēm ir jābūt bērna spējām atbilstošām. I.Antiņa un S.Mežale atsaucas uz S. Jenningsa izstrādātiem spēles organizēšanas priekšnoteikumiem, kuri jāievēro izvēloties spēles:

- spēlei jābūt pedagoģiski, psiholoģiski, anatomiski fizioloģiski un metodiski pamatotai;
- spēlei jāatbilst intelektuālās atbilstības līmenim un interesēm, citādi zūd motivācija, zinātkāre, pievilcība;

- spēlei jāatbilst pēc iespējas lielākam un apjomīgākam aktivitāšu apjomam;
- spēlei jāsaista, jāaktivizē un jānodarbina individualitāte saistībā ar pārējiem spēles dalībniekiem;
- spēlei izvirzītajām funkcijām jāatbilst materiālajam nodrošinājumam. Spēles materiāls nodrošina spēles funkciju realizāciju (Antiņa, Mežale, 2008, 5).

Didaktisko spēļu funkciju iedalījumu, balstoties un ārzemju metodiķu atziņām, definējusi I. Kāposta savā disertācijā (skat.4.attēlu).

4.attēls. Didaktisko spēļu funkcijas (Kāposta,1993,48).

Didaktisko spēļu funkciju paskaidrojums: motivējošā funkcija – stimulē dalībnieku interesi, par konkrēto mācību priekšmetu; apmācošā funkcija – palīdz bērniem apgūt kādu konkrētu mācību vielu vai kādas prasmes un iemaņas; audzinošā funkcija – spēles laikā bērns attīstās, tiek ieaudzināta apzinīga disciplīna, atbildība, savstarpējā palīdzība utt.; orientējošā funkcija – spēles laikā bērni mācās orientēties situācijā, pieņemt lēmumus utt.; kompensējošā funkcija – dod iespēju bērniem paplašināt savas darbības loku, parādīt savas iespējas (Kāposta, 1993, 48).

Spēles noteikumi organizē bērna darbību, ļaujot viņam daudzreiz atkārtot spēlei nepieciešamās praktiskās darbības, attīstot viņa patstāvību. Aizraujoties ar spēli un pildot tās noteikumus, bērns atsakās no kādām savām vēlmēm un vajadzībām. Bērns pakāpeniski mācās no daudz kā atteikties un pierod ilgstoši būt aizņemts, tāpēc ir svarīgi izvērtēt spēlēs saturu un mērķi. Spēles noslēgumā notiek izvirzīto mērķu vērtēšana, bērna darbības rezultātam ir jābūt konkrētam un uzskatāmam, aktualizējot ieguvumu. Pedagoģi novērtē, vai didaktiskās spēles darbību rezultātā bērna attīstībā ir sasniegumi (VISCO, 2016, 18).

Pašvadīta mācīšanās ir process, kurā bērns apzināti darbina un lieto domāšanas, emocionālo procesu un uzvedības regulēšanas rīkus, lai pats sistemātiski apgūtu jaunas zināšanas un prasmes. Pašvadīta mācīšanās ir viena no sešām caurviju prasmju grupām, kas iekļautas pilnveidotajā mācību saturā kā nozīmīgs izglītības mērķis (Vanags, 2019).

Bērniem pirmsskolas izglītības iestādē ir pieejamas didaktiskās spēles un lielākajai daļai no tām, bērni jau ir apguvuši noteikumus un prot spēlēt gan vieni paši, gan kopā ar draugiem.

Procesā, kad bērni spēlē didaktiskās spēles, viņi trenē un pilnveido *pašvadītas mācīšanās* prasmi. Šīs prasmes, protams, palīdz attīstīt pedagogi, kuri paredz bērniem tādas aktivitātes, kurās bērniem ir iespēja pielietot savus emocionālos, domāšanas un uzvedības procesus, tos ieraudzīt, plānot un vadīt. Arī Latvijas Universitātes pētnieks Edmunds Vanags savā prezentācijā “Kas ir pašvadīta mācīšanās” raksta, ka “*pašvadīta mācīšanās* ir process, kurā bērns ir spējīgs darbināt un lietot domāšanas, emocionālo procesu un uzvedības regulēšanas rīkus, lai sistemātiski orientētu sevi uz personisko mācību un vēlāk dzīvē darba, personisko mērķu sasniegšanu (Zimmerman & Schunk, 2011)” (Vanags, 2018).

Pirmsskolas izglītības iestādē rotaļas ir būtiskas attīstībai, jo tās veicina bērnu kognitīvo, fizisko, sociālo un emocionālo labsajūtu. Rotaļas piedāvā arī ideālu iespēju vecākiem pilnvērtīgi sadarboties ar saviem bērniem. Neskatoties uz ieguvumiem, kas gūti no rotaļām gan bērniem, gan vecākiem, dažiem bērniem ir ievērojami samazināts laiks brīvajām rotaļām un spēlēm (Ginsburg, 2007).

Ikdienas dzīvē pirmsskolas izglītības iestādē, lai veicinātu bērna lasītprasmes attīstību noder izmantot didaktiskās spēles, kuras ir ar mērķi atpazīt burtus, salikt burtu secību vārdā, lasīt pa zīlēm, diferencēt skaņas, veicināt interesi par lasīšanu. Pedagoģi var izvēlēties jau gatavas spēles vai arī didaktiskās spēles izgatavot pats, izvēloties atbilstošu metodiku lasītprasmes apguvei, ņemot vērā bērna zināšanas un prasmes.

Ikdienas rotaļnodarbībā, izmantojot didaktiskās spēles, bērniem rodas interese par burtiem, skaņām, vārdiem. Darba autore uzskata, ka vislielāko pieredzi un vēlmi mācīties, bērns sevī rod tieši ar didaktisko spēļu palīdzību. Tās var izveidot paši, tās var iegādāties, katram lielajam mēneša tematam var sameklēt vai izveidot atbilstošu tēmai. Cik priecīgs ir bērns, kad pats tomēr jau māc izlasīt, ka uz kartiņas rakstīts, piemēram, “māja”, “suns” vai izlasīt, ka šodien ir “pirmdiena”. Tas bērnam ir liels sasniegums.

Lasītprasmes apguves veicināšanai liela nozīme ir arī didaktiskajām spēlēm, jo tās bērns spēlē pēc izvēles, tā brīža emocijām. Viņš var izvēlēties spēlēt viens, vai kopā ar citiem, bet tik un tā spēles procesā iegūs kaut ko sev. Spēlējot spēles bērni mācās, arī apgūt lasītprasmi. Šobrīd Latvijas pirmsskolas izglītības iestādēs pedagogi ir pilnveidojuši savas zināšanas, kā arī ir pieejami dažādi mācību materiāli un pieejas, lai spētu integrēt mācību saturu tā, lai vairāk laika tiktu atvēlēts tieši bērna patstāvīgai darbībai un individuālajam darbam. Pedagoģi savā darbā izmanto spēles un rotaļas, lai bērni veiksmīgi spētu apgūt mācību procesu.

2. Empīriskais pētījums par lasītprasmes sekmēšanu 5-6 gadu vecumā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

2.1. Pētījuma metodoloģija

Empīriskā pētījuma mērķis ir pētīt 5 – 6 gadus vecu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanu, izmantojot didaktiskās spēles.

Lai realizētu mērķi, tika izstrādāts darba plāns:

- 1) kritēriju formulēšana, lai spētu novērtēt bērnu lasītprasmi;
- 2) bērnu novērošana lasītprasmes novērtēšanai pētījuma sākumā;
- 3) didaktisko spēļu izstrāde lasītprasmes veicināšanai, atbilstoši lasītprasmes līmeņiem;
- 4) pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ar bērniem, pielietojot izstrādāto didaktisko spēļu materiālu;
- 5) atkārtota bērna lasītprasmes novērtēšana pētījuma beigās;
- 6) iegūto rezultātu apkopošana un analīze;
- 7) secinājumi par pētījuma gaitu un rezultātiem.

Empīriskajā pētījumā tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- datu matemātiski statistiskā apstrāde.

Pedagoģiskās novērošanas mērķis ir bērna attīstības izpēte, lai veicinātu katra bērna un visas grupas mācīšanās, attīstības un dzīves situācijas uzlabošanos. Pedagoģiskās novērošanas laikā ir jāiegūst atziņas uz šādiem jautājumiem - ko gribam zināt par bērnu, bērna interese par aktivitātēm un aktivitāšu īstenošanas veidi. Darba autore pedagoģiskās novērošanas mērķis - novērot bērna individuālās intereses un mācīšanās procesu. I.Jurgena norāda, ka “Pedagoģiskais novērojums ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Šī metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un konkrēto. Atkarībā no pētīšanas uzdevuma var izdarīt vispārēju vai atsevišķu rādītāju novērošanu” (Jurgena,2002,45).

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca *pedagoģisko izmēģinājuma darbību* definē kā “mērķtiecīgi organizēta personu mijiedarbība personības attīstības un socializācijas veicināšanai. Process, kurā atbilstoši pedagoģijas teorētiskajiem principiem pedagoga vadībā tiek īstenoti mācību un audzināšanas uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību un liekot pamatus tās sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai”(Beļickis, Blūma, Kože, Markuss, Skujiņa, Šalme,2000,127). Darba autore pedagoģiskās izmēģinājuma darbības mērķis –

pielietot didaktiskās spēles kā mācību procesa sastāvdaļu, lai sekmētu bērnu lasītprasmes attīstību. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ietvēra dažādu pakāpju un sarežģītības līmeņu didaktisko spēļu materiālus, lai apgūtu lasītprasmi bērniem saprotamā, viegli uztveramā veidā, kas reizē bērnos rada arī interesi un prieku. Šī metode ļauj iegūt pētāmo informāciju caur praktisko darbību ar bērniem.

Empīriskais pētījums tika veikts X vidusskolas sagatavošanas grupā “Pūcītes”. Pētījumā piedalījās 24 bērni - 13 meitenes un 11 zēni. Empīriskais pētījums tika veikts laika periodā no 2021. gada septembra līdz 2022. gada oktobrim, neiekļaujot pētījumā vasaras mēnešus.

2.2. Lasītprasmes novērošanas rezultāti pētījuma sākumā

Balstoties uz Ministru kabineta noteikumiem Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem”, kuros noteikts, ka plānotie sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā paredz, ka bērns pirmsskolā apgūs šādas prasmes un zināšanas lasītprasmes kontekstā:

- atšķir un nosauc skaņas vārdā;
- skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu;
- lasa vārdus un saprot izlasīto (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem, 21.11.2018.).

Iepriekšminētajiem sasniedzamajiem rezultātiem projekta Skola2030 izstrādātajā materiālā “Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai – Valodu mācību joma” ([86 \(skola2030.lv\)](http://86.skola2030.lv)) ir norādīti sasnieguma apraksti, kas parāda pakāpenisku bērna izaugsmi attiecībā pret sasniedzamo rezultātu 4 līmeņos: sācis apgūt (SA), turpina apgūt (TA), apguvis (A), apguvis padziļināti (AP). Padziļināti apguvis – 4 punkti, apguvis – 3 punkti, turpina apgūt – 2 punkti, sācis apgūt – 1 punkts.

Pamatojoties uz minētajām prasībām, darba autore apkopoja sekojošus kritērijus, lai novērtētu bērnu sākotnējo lasītprasmes līmeni (skat.2.tabulu).

2.tabula. Lasītprasmes vērtēšanas kritēriji.

Kritēriji	Kritēriju līmeņi	Apguves līmenis
Atšķir un nosauc skaņas vārdos	Nosauc secīgi visas skaņas vārdā, nosaka skaņu skaitu vārdā, izdomā vārdus ar noteiktu skaņu skaitu un skaņas pozīciju vārdos.	AP
	Saklausa skaņas vārdos dažādās pozīcijās – vārda sākumā, vidū, beigās	A
	Pārsvarā saklausa pirmo skaņu vārdos, ja pedagogs to izrunā paspilgtināti, pats izdomā vārdu ar noteiktu skaņu	TA
	Sagādā grūtības atšķirt skaņas vārdos vai pašam izdomāt vārdu ar noteiktu skaņu	SA
Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu	Klausās un atkārto visas dzirdētās skaņas vārdā un tās apzīmē ar atbilstošu burtu	AP
	Nosauc saklausīto skaņu un apzīmē to ar atbilstošu burtu	A
	Ar atbilstošu burtu apzīmē tikai dažas skaņas, piemēram, atpazīst sev nozīmīgus burtus – sava vārda burtus, mammas burtu un tml.	TA
	Sagādā grūtības atbilstošu skaņu apzīmēt ar burtu	SA
Lasa zilbes, īsus vārdus	Lasa vārdus, uzrakstus un teikumus, saprot izlasīto	AP
	Lasa zilbes, īsus vārdus un uzrakstus saprot izlasīto	A
	Lasa zilbes, savu vārdu un atsevišķus īsus vārdus, ne vienmēr saprot izlasīto	TA
	Sagādā grūtības lasīt zilbes, vārdus vai uzrakstus apkārtņē	SA

Lai pārbaudītu pētījuma sākumā izvirzīto hipotēzi - *lasītprasmes apguve norit veiksmīgāk, ja izvēlas lasītprasmes līmenim atbilstošas spēles*, veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Darba autore sagatavoja 11 didaktisko spēļu materiālus lasītprasmes attīstīšanai, iekļaujot dažāda grūtības līmeņa spēles, lai tās būtu katra bērna lasītprasmes

līmenim atbilstošas, un, veicot novērojuma, novērtēja bērnu lasītprasmes attīstību pēc izstrādātajiem kritērijiem. Vadoties pēc šiem kritērijiem, izstrādāts arī pētījumā iesaistīto bērnu raksturojums. Bērnu vārdi tika mainīti, vecums norādīts gados un mēnešos uz pētījuma sākumu.

Kārlis (6g.6m) – zinātkārs, spēj pietiekami ilgi koncentrēties izziņas darbībai, bet labprāt dara to viens pats, tikai nepieciešamības gadījumā lūdz pedagoga palīdzību. Kārlis spēj nosaukt visas skaņas vārdā, spēj noteikt skaņu skaitu vārdā, pats domā dažādus vārdus, izdomā vienu skaņu, un tad sauc tik vārdus, cik spēj nosaukt, kas sākas uz noteikto skaņu. Pazīst visus alfabēta burtus, gan drukātos, gan rakstītos. Lasa zilbes, īsus vārdus, dažādus uzrakstus apkārtējā vidē un saprot izlasīto. Kārlis izrāda interesi par grāmatām, brīvajos brīžos šķirsta grupā pieejamās grāmatas, lasa atsevišķus vārdus zem attēliem. Bieži vēlas atnest arī kādu grāmatu no mājām, lai pastāstītu pedagogam, ko mājās ir uzzinājis. Priecājas un ir lepns par izveidotajiem vārdiem, spēlējot didaktisko spēļu materiālus. Ļoti patika spēle *Atšifrē nu!*, kur jānosaka attēlotā vārda pirmā skaņa un jāizveido vārds, piedāvātā kartītes Kārlim bija par maz, lūdz uztaisīt vēl kartītes ar jauniem vārdiem, jo bija ļoti ieinteresēts.

Līva (6g.7m) – izrāda lielu interesi par grāmatām un tekstu. Lasa teikumus un saprot izlasīto. Lai gan Līva jau lasa, meitenei tik un tā ir liela vēlme darboties ar didaktisko materiālu, kas ietver lasītprasmes apguves elementus. Darbojoties ar didaktisko spēļu materiāliem, sniedz palīdzību arī grupas biedriem, vēlas palīdzēt, atgādinot kādu burtu vai pat izlasot priekšā. Līva izrāda lielu vēlēšanos lasīt, lūdz pedagogam vai var izlasīt uzdevuma noteikumus. Izrāda interesi par apkārtējā vidē izvietoto rakstīto informāciju, apstājas un vēlas to izlasīt.

Enija (6g.2m) – klusa un sapņaina meitene. Ļoti ātri zūd koncentrēšanās spējas no darāmā darba. Labāk vēros, kā citi darbojas ar didaktiskajām spēlēm, nekā darbosies pati. Ļoti mākslinieciska, izvēlēšies pazīmēt un pakrāsot. Lielu interesi par lasīšanu neizrāda, bet grāmatas šķirsta, vēro. Pastaigas laikā uzmanību dažādiem uzrakstiem un burtiem nepievērš, vairāk vēro dabā notiekošo. Atpazīst tikai daļu no alfabēta burtiem un interesi par grāmatām un spēlēm izrāda ļoti maz.

Tomass (6g.2m) - aktīvs, ar zemu koncentrēšanās līmeni, vairāk runā, nekā dara. Visu laiku ir nepieciešama uzmanība, lai būtu darba produktivitāte. Darbus dara lēni, jo interesē visi citi kas ir apkārt, nevis uzdotais darbs. Ļoti bieži traucē citu darbu. Tomasam sagādā grūtības atšķirt un nosaukt skaņas vārdos, kā arī izdomāt pašam kādu vārdu ar noteiktu skaņu. Jaunās spēles gribēja izmēģināt visas, bet tikai īsu mirkli, iesāk darboties un pamet darbošanās galdu. Bija pat spēles, kur kartītes savāca un sakārtoja citi bērni. Emocionāls, savas dusmas izgāž un citiem bērniem, reizēm pat uz pedagogu. Daudz jāstrādā individuāli.

Rūdis (5g.11m) - kluss, jauks, pieklājīgs un zinātkārs zēns. Ļoti patīk darboties ar grāmatām un lego konstruktoriem. Rūdis prot nosaukt secīgi visas skaņas vārdā, izdomāt dažādus vārdus

ar noteiktu skaņu. Izrāda interesi par grāmatām. Izrāda vēlēšanos lasīt, spēlēt didaktisko spēļu materiālus. Visvairāk patika spēle “Zilbju domino”, sākumā to salika izlasot pa zilbēm vārdu un pieliekot atbilstošo attēlu vienkārši taisnstūra veidā, bet spēlējot atkārtoti veidoja dažāda veida figūras un konstrukcijas. Lasa vārdu zilbēs ar drukātajiem burtiem.

Kristens (6g.1m) – spēj pietiekami ilgi koncentrēties izziņas darbībai. Ar atbilstošu burtu apzīmē dažas skaņas, bet pazīst tikai drukātos burtus. Kristens vēl nelasa zilbes, drukātos burtus sauc pa vienam, piemēram, vārdu muca, saliekot puzzle, pedagogs jautā – kāds vārds izveidojās, tad tā arī pa vienam burtam nosauc. Atbild tikai tad, kad uzdod konkrētus jautājumus. Kristenam vislabāk patika spēle “Vārdu puzzle”, puzzles spēja salikt patstāvīgi un darīja to ar prieku un interesi.

Alekss (5g.9m).- zinātkārs, bet ar ļoti zemu koncentrēšanos noturību izziņas darbībai. Nozīmīga ir vajadzība ar patstāvīgu rīcību apliecināt sevi, savu neatkarību un varēšanu. Izrāda interesi par grāmatām un izstrādātajiem materiāliem, bet tā ir īslaicīga. Lasa zilbes, savu vārdu un atsevišķus īsus vārdus, bet ne vienmēr saprot uzrakstīto. Izrāda vēlēšanos apgūt lasītprasmi – didaktiskajā spēlē *Jautrais tārpiņš*, ja nezināja kāds izskatās rakstūtais burts, bet zināja kāds ir drukātais, gāja pats pie alfabēta un meklēja, lai izveidotu vārdu.

Klāvs (6g.4m)– izrāda lielu interesi par grāmatām, didaktiskajiem spēļu materiāliem, kas ietver lasītprasmes elementus. Ir pietiekami liela koncentrēšanās noturība, spēles vienmēr vēlas izspēlēt līdz galam, neapmierināts, ja tiek pārtraukts. Prot nosaukt visas skaņas vārdā. Prot izdomāt vārdus ar noteiktu skaņu skaitu un skaņas pozīciju vārdos. Saklausītās skaņas spēj apzīmēt ar atbilstošo burtu. Priecājas un ir lepns par izlasīto vārdu, teikumu vai atceras dzirdēto tekstu.

Luīze (5g.8m)- mācību darbā nespēj savu uzmanību koncentrēt, bet skatās visur apkārt, izklaidīga. Vēl nav apguvusi visus burtus un neprot nosaukt skaņas vārdā, vārda sākumā vai beigās. Apgūstot lasītprasmi labprāt izvēlas to darīt viena pati nevis kopā ar citiem grupas bērniem. Interesi par grāmatā neizrāda, arī izstrādātie didaktiskie spēļu materiāli nepiesaistīja, tikai tie, kuriem klāt bija dzīvnieku figūras, bet no nosaukumus neprata salikt, jo grūtības sagādā atbilstošo skaņu apzīmēt ar burtu.

Kate (6g.4m) – patīk grāmatas par zirgiem. Izrāda interesi par didaktiskajiem spēļu materiāliem ar ietvertiem lasītprasmes elementiem, taču spēlējot ar grupas biedriem, grib būt kā līdere, vienmēr visu pateikt pirmā. Lasa vārdus, uzrakstus un teikumus, saprot izlasīto, labprāt palīdz citiem, izlasot priekšā, bet reizēm tas traucē, jo otrs bērns pats vēlējas to izlasīt.

Ritvars (6g.1m) - izrāda lielu interesi un vēlēšanos lasīt, lai arī lasa tikai zilbes un atsevišķus vārdus, izrāda interesi izlasīt apkārtējā vidē redzēto, ja to nespēj, aicina pedagogu palīdzēt. Mācās lasīt sadarbojoties ar citiem bērniem. Vienmēr zina pareizās atbildes uz pedagoga

izvirzīto jautājumu, savas atbildes izsaka ar pilniem un jēgpilniem teikumiem. Ļoti kārtīgs, prot organizēt savu darbu.

Maija (5g.11m) - zinātkāra, priecīga, labsirdīga, izpalīdzīga. Izrāda lielu interesi uzrakstiem pastaigas laikā, saskata un spēj izlasīt vārdus uz reklāmas stendiem, saprot izlasīto, pastāsta par to arī grupas biedriem. Lasa māju un ielu nosaukumus pastaigas laikā. Patīk radoši darbi.

Eva (5g.11m) – interesi par grāmatām un vēlmi apgūt lasītprasmi izrāda tikai reizēm. Ar drukātajiem burtiem prot rakstīt savu vārdu, bet citus vārdus tikai pēc parauga. Ar atbilstošu burtu apzīmē tikai dažas skaņas, atpazīst sev nozīmīgus burtus. Grūtības sagādā lasīt zilbes. Didaktiskos spēļu materiālus izmanto pārsvarā viena un kompāniju grupas biedriem neprasa.

Dāvis (6g.2m)– kautrīgs un kluss zēns. Pazīst gan lielos, gan mazos iespiestos burtus. Lasa vārdus lēni, pa zilbēm, bet skaidri. Spēles patīk spēlēt vienam. Patika spēle “Jautrais tārpiņš”, jo ir iespēja darboties ar dzīvnieku figūrām, pats veido savu stāstu un prot salikt vārdu ar mazajiem iespiestajiem burtiem. Lasa zilbes, īsus vārdus un uzrakstus apkārtējā vidē, saprot izlasīto.

Reinis (6g.6m) - pieklājīgs, laipns un reizēm arī kautrīgs zēns, šīs rakstura iezīmes reizēm traucē iesaistīties darbos ar citiem grupas biedriem, labāk izvēlas didaktiskos spēļu materiālus spēlēt viens, bet tad interese nav tik liela un līdz ar to arī zūd koncentrēšanās noturība. Prot rakstīt savu vārdu ar drukātajiem burtiem. Saklusa tikai pirmo skaņu vārdā, ja pedagogs to izrunā paspilgtināti. Prot izdomāt vārdu ar noteiktu skaņu. Ar atbilstošu burtu apzīmē tikai dažas skaņas.

Marta (6g.4m)- interese par grāmatām, burtiem un cipariem ir ļoti maza. Pastaigas laikā nav pat interese par dažādiem spilgtiem burtiem uzrakstos, piemēram, veikalu nosaukumos. Martai sagādā grūtības atšķirt skaņas vārdos. Neprot skaņu apzīmēt ar atbilstošu burtu, līdz ar to nelasa arī zilbes. Pietrūkst pacietības un interese, lai pabeigtu spēli. Iesāk spēli, saprot, ka nepazīst kādu burtu, nobīstas un noliek spēli malā. Nelabprāt iesaistās rotaļās un citās kopīgās darbībās ar grupas biedriem.

Lote (6g.4m)– runātīga, aktīva un izpalīdzīga meitene. Prot secīgi nosaukt visas skaņas vārdā, dažreiz kļūdas nosaucot līdzīgi skanošās skaņas. Pazīst visus lielos un mazos iespiestos burtus. Lasa zilbes īsus vārdus un uzrakstus apkārtējā vidē, saprot izlasīto. Iesaistās rotaļās un spēlēs, ļoti patīk dziedāt.

Paula (5g.10m)– izrāda ļoti lielu interesi par grāmatām, par spēlēm, par burtiem un cipariem. Ar interesi klausās pasakas un tās pēc tam ilgi atstāsta. Iejūtas dažādos pasaku un multfilmu tēlos. Darot darbus vai spēlējot didaktiskās spēles, izrāda prieku par padarītu darbu. Paula prot nosaukt visas skaņas vārdos, nosaka skaņu skaitu vārdos, izdomā vārdus ar noteiktu skaņu

skaitu un skaņas pozīciju vārdos. Meitene jau lasa raiti, patīk paņemt grāmatu un lasīt arī grupas biedriem.

Elīza (5g.11m)– meitene ir ļoti impulsīva, kas traucē pietiekami ilgi koncentrēties izziņas darbībai. Visur grib būt pirmā un, tad, kad tas neizdodas, tad skaļā balsī sāk izteikt savu neapmierinātību. Lielu interesi par burtiem un grāmatām neizrāda, arī piedāvātās didaktiskās spēles virspusēji apskata un izvēlas labāk zīmēt. Savu vārdu ar drukātajiem burtiem raksta pēc parauga. Meitenei ir grūtības atšķirt skaņas. Ar atbilstošu burtu apzīmē tikai dažas skaņas, kas ir sev nozīmīgas. Meitene nespēj salasīt burtus zilbēs.

Aija (6g.4m)– kustīga, runātīga meitene. Grūtības sagādā koncentrēšanās darbam, nav noturības. Lai paveiktu darbiņu ir nepieciešams ieinteresēt, motivēt, mudināt, jo domās ir citur. Saklausa skaņa vārdos dažādās pozīcijās, gan vārda sākumā, gan vārda vidū un beigās. Meitenei sagādā grūtības lasīt zilbes.

Ance (5g.11m.)- uzmanības noturība izziņas darbībai ir liela. Ir interese par burtiem, par lasīšanu, bet vēl nav apguvusi visus burtus. Ja pedagogs paspilgtināti izrunā vārda pirmo skaņu, tad Ance to spēj saklausīt un nosaukt. Meitenei grūtības sagādā atbilstošās skaņas apzīmēt ar burtu.

Miks (6g.2m)– zēnam nav grūtības ar uzmanības noturību, ja ir iesācis spēlēt kādu no didaktiskajiem materiāliem, tad to vēlas arī pabeigt. Ir interese par apkārtējā vidē pieejamajiem uzrakstiem, jo spēj tos izlasīt un saprast izlasīto. Spēj secīgi nosaukt visas skaņas vārdā, izdomāt vārdus ar noteiktu skaņu. Pazīst gan drukātos, gan rakstītos burtus. Lasa zilbes, īsus vārdus un saprot izlasīto.

Jānis (6g.4m)– iesaistās ar prieku visās aktivitātēs, bet nevēlas būt līderis. Izrāda lielu interesi par burtiem, vārdos cenšas atrast sev pazīstamos burtus. Pēta dažādas grāmatas. Draudzējas ar visiem grupas bērniem. Meklē draugu, lai kopīgi spēlētu didaktisko spēli.

Šarlote (5g.10m) – meitene izrāda lielu vēlēšanos mācīties lasīt, lai tas izdotos, labprāt, sadarbojas ar citiem un lūdz palīdzību. Izrāda lielu interesi par grāmatām un citu apkārtējā vidē izvietoto rakstīto informāciju. Ļoti priecājas un ir lepna par pazīto burtu, izlasīto zilbi vai vārdu. Lasa zilbes, savu vārdu un atsevišķus vārdus, ne vienmēr saprot izlasīto.

Darba autore ar bērniem visbiežāk pavadīja pēcpusdienas cēlienus, kad devās uz izglītības iestādi, lai kopīgi izspēlētu izstrādātās didaktiskās spēles. Lai spētu novērtēt, kāda ir bērnu attieksme nodarbībās, veica nodarbību vērošanu. Izmantojot iepriekš izstrādātos kritērijus, bērni tika novērtēti pētījuma sākumā un iegūtie dati atspoguļoti tabulā (skat. 3.tabulu).

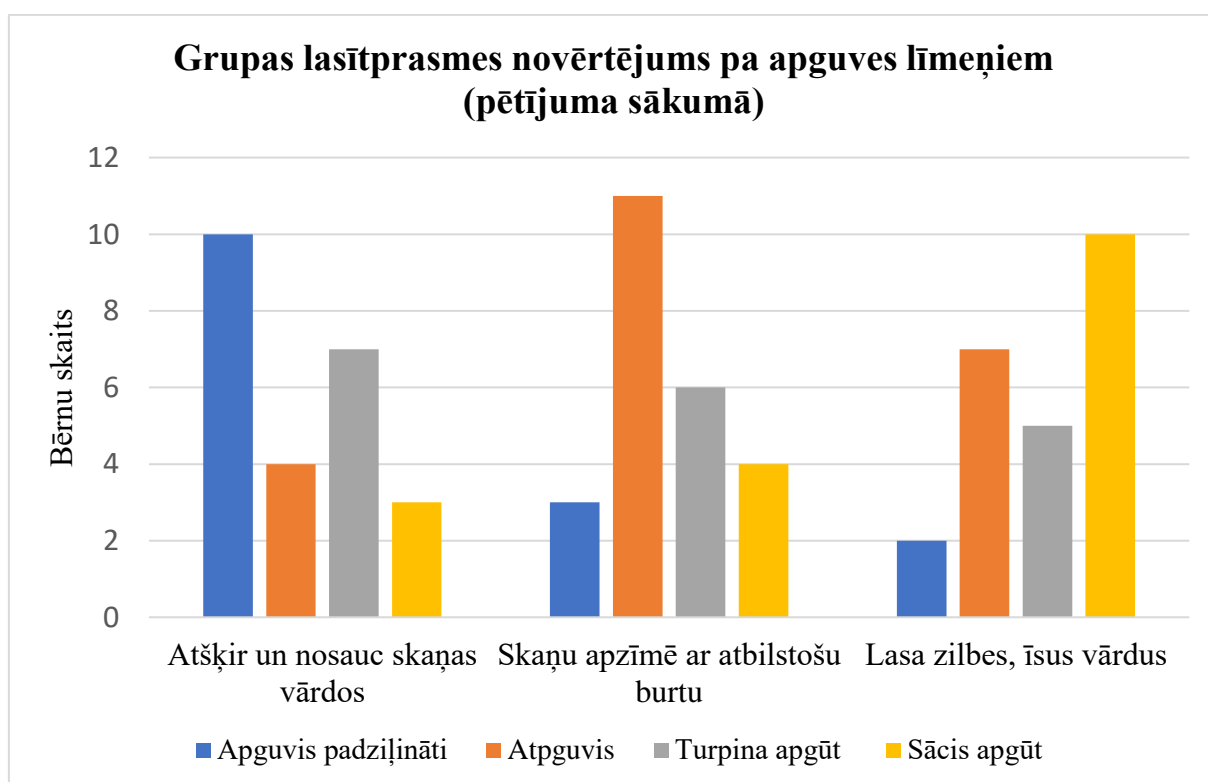
3.tabula. Bērnu lasītprasmes novērtējums pētījuma sākumā.

Bērna vārds	Kritēriji			Kopā
	Atšķir un nosauc skaņas vārdos	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu	Lasa zilbes, īsus vārdus	
Kārlis	4	3	3	10
Līva	4	4	4	12
Enija	2	2	1	5
Tomass	1	1	1	3
Rūdis	4	3	2	9
Kristens	2	2	1	5
Alekss	3	3	2	8
Klāvs	4	3	3	10
Luīze	2	1	1	4
Kate	4	3	3	10
Ritvars	3	3	2	8
Maija	4	3	3	10
Eva	2	2	1	5
Dāvis	4	4	3	11
Reinis	2	2	1	5
Marta	1	1	1	3
Lote	4	3	3	10
Paula	4	4	4	12
Elīza	1	2	1	4
Aija	3	2	1	6
Ance	2	1	1	4
Mīks	4	3	3	10
Jānis	3	3	2	8
Šarlote	2	3	2	7
Kopā	69	61	49	

Vērojot tabulas datus, varam redzēt, ka bērniem ir ļoti atšķirīgs lasītprasmes līmenis. Grupā ir divas meitenes – Līva un Paula, kas lasa jau ļoti labā līmenī, lasa vārdus, teikumus, uzrakstus apkārtējā vidē un izlasīto saprot, šīs meitenes izrāda lielu interesi par lasīšanu, brīvajos brīžos skatās grāmatas, cenšas palīdzēt arī citiem grupas bērniem, mēģina iesaistīt citus grupas bērnus

dažādās aktivitātēs, ir komunikablas un atvērtas. Grupā ir 10 bērni – Enija, Tomass, Kristens, Luīze, Eva, Reinis, Marta, Elīza, Aija un Ance, kuriem grūtības sagādā atšķirt skaņas vārdos, sagādā grūtības lasīt zilbes, vārdus, ja uzrakstītajam vārdam kāt ir attēls, tad pārsvarā mēģina minēt rakstīto vārdu. Meklējot iemeslus, kāpēc šiem bērniem lasītprasmes līmenis ir zems, darba autore kā vienu no faktoriem var minēt, ka tieši šiem bērniem ir ļoti zema koncentrēšanās noturība darbam. Bērniem ar zemu lasītprasmes līmeni, didaktiskais spēļu materiāls tiks pielāgots spējām un tiks vairāk pievērsta uzmanība darbam individuāli – rīta un pēcpusdienas cēlienos. Arī individuāls darbs un spēles tieši burtu apguvei nepieciešamas Tomasam, Luīzei, Martai un Ancei, jo šie bērni vēl nav apguvuši visus alfabēta burtus.

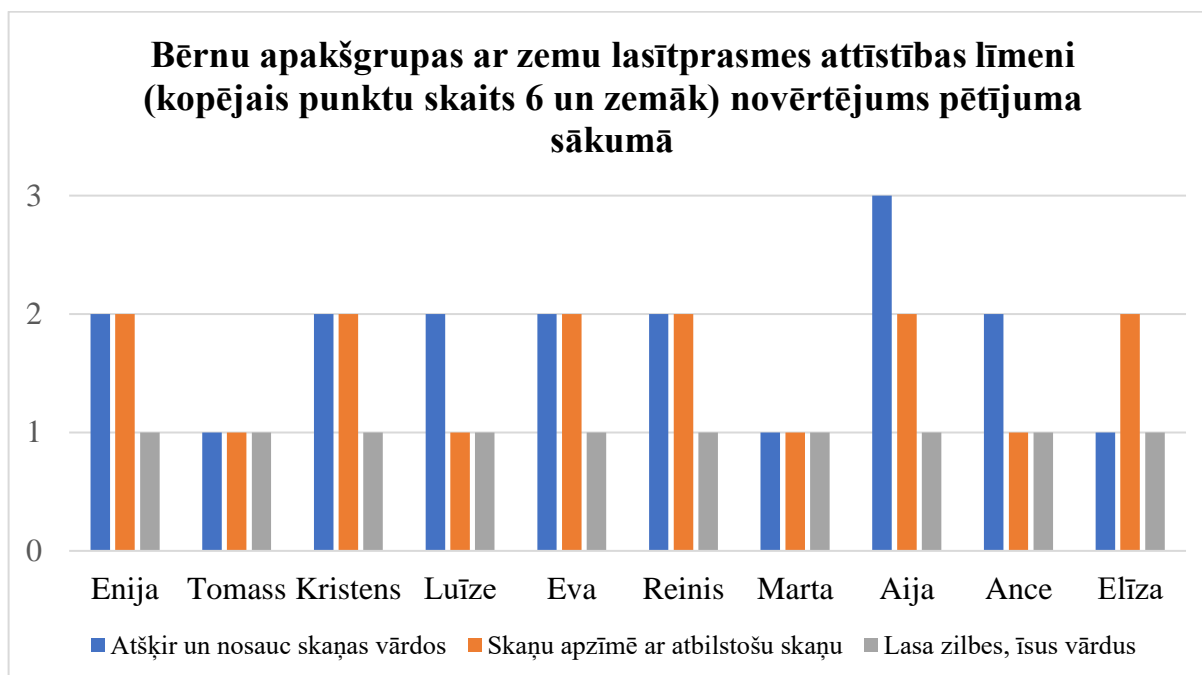
Lai uzskatāmāk varētu redzēt, kāds ir lasītprasmes līmenis grupā, darba autore izveidoja stabiņu diagrammu, kurā var redzēt, cik bērnu ir katrā sasniedzamā rezultāta apguves līmenī (skat.5.attēlu).

5.attēls. Grupas lasītprasmes novērtējums pa apguves līmeņiem (pētījuma sākumā).

Izpētot novērošanas datus tabulā, darba autore detalizētāk uzsvērs bērnu apakšgrupu, kuriem kopējais punktu skaits ir 6 un zemāk, jo tas nozīmē, ka šiem bērniem lasītprasmes attīstība ir vēl tikai procesā. Pētījuma laikā šiem bērniem tiks veltīta individuālā pieeja un spēles atbilstošas lasītprasmes līmenim, lai tiktu uzlabots rādījums izvirzītajos kritērijos. Darba autore šo bērnu apakšgrupu, tātad ar zemu kopējo rādījumu punktu skaitu ir apkopojusi diagrammā, lai pētījuma beigās varētu salīdzināt, vai šiem bērniem – Enijai, Tomasam, Kristenam, Luīzei,

Evai, Reinim, Martai, Aijai un Ancei – lasītprasmes līmenis un attīstība ir uzlabojusies (skat.6.attēlu).

6.attēls. Bērnu apakšgrupas ar zemu lasītprasmes attīstības līmeni (kopējais punktu skaits 6 un zemāk) novērtējums pētījuma sākumā.

Pēc novērojumiem darba autore secina, ka, lai pilnveidotu bērnu lasītprasmes apguvi, ir nepieciešams daudz vingrināties. To ļoti labā veidā var darīt, izmantojot didaktiskās spēles. Spēlēm ir jābūt dažādās grūtības pakāpēs, jo lasītprasmes līmenis grupā ir izteikti atšķirīgs. Spēles nevar būt ne par vieglu, ne par grūtu. Spēlējot spēles ir nepieciešams vingrināties skaņu diferencēšanā, lai bērns prastu nosaukt un atšķirt visas skaņas vārdā. Šajā grupā ir vērojams, ka bērni nelasa kopā zilbes, tāpēc darba autore izstrādā arī materiālu tieši divu skaņu lasīšanai kopā, spēle “Jautrie pingvīni”. Ar dažādiem līdzekļiem, ir jārada interese par burtiem un lasīšanu. Darba autore izveidoja bērnu apakšgrupu, kuriem kopējais punktu skaits izstrādātajos kritērijos ir 6 un zemāk, lai pielāgotu spēles bērniem ar zemu lasītprasmes attīstību un ar šiem bērniem strādātu pastiprināti un regulāri, jo tieši šiem bērniem nav patstāvīga interese par burtiem un lasīšanu kopumā, kā arī ir ļoti zema koncentrēšanās spēja.

2.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība

Lai sekmētu bērnu, 5 – 6 gadu vecumā, lasītprasmes apguvi didaktiskajās spēlēs, darba autore pirms pētījuma uzsākšanas izgatavoja 11 dažādas didaktiskās spēles, ar dažādām grūtības pakāpēm – “Vārdu puzzle”, “Zilbju loto”, “Zilbju domino”, “Nosaki pirmo skaņu/zilbi”, “Pazudušais burts”, “Atšifrē vārdus”, “Jautrie pingvīni”, “Burtu kastītes”, “Pūcītes”, “Jautrais

tārpiņš”, “Atrodi lielo un mazo burtu”. Spēles tika izvēlētas un pagatavotas, balstoties uz teorētiskajām zināšanām par šim vecumposmam raksturīgo, spēles būtu katra bērna līmenim atbilstošas, sekmētu lasītprasmes līmeņa paaugstināšanos, spēļu noteikumi būtu skaidri katram bērnam.

Katra kritērija līmenim izstrādātas atbilstošas spēles, kas apkopotas 4.tabulā.

4.tabula. Lasītprasmes kritērija līmenim atbilstošas spēles.

Kritērijs	Attīstības līmenis	Bērni	Spēle	Piezīmes
Atšķir un nosauc skaņas vārdos	Sācis apgūt	Tomass, Marta, Elīza.	“Nosaki pirmo skaņu/zilbi”	Atlasa spēles kartītes, kurās jānosaka vārda pirms skaņa, sāk ar patskaņiem.
			“Atšifrē vārdu”	Bērns nosauc attēlotā vārda pirmo skaņu, ar pedagoga palīdzību sameklē atbilstošo burtu.
	Turpina apgūt	Enija, Kristens, Luīze, Eva, Reinis, Ance, Šarlote.	“Nosaki pirmo skaņu/zilbi”	Atlasa spēles kartītes, kurās jānosaka vārda pirmā skaņa.
			“Pazudušais burts”	Izvēlas kartītes, kurās pazodusī skaņa ir patskanis.
			Atšifrē vārdu	Nosauc attēlotā vārda pirmo skaņu, mēģina atrast atbilstošu burtu.
	Apguvis	Alekss, Ritvars, Aija, Jānis.	“Nosaki vārda pirmo skaņu/zilbi”	Piedāvā kartītes, kurās ir jānosaka ne tikai pirmā skaņa, bet arī vārda pirmā zilbe.
“Pazudušais burts”			Izmanto visas spēles kartītes, kurās jānosaka vārda otrā skaņa.	
“Atšifrē vārdu”			Atrod un nosauc visas skaņas attēlotajā vārdā.	

			“Tārpiņš”	Nosauc visas skaņas vārdā, ar pedagoga palīdzību izliek tās.
<i>Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu</i>	Sācis apgūt	Tomass, Luīze, Marta, Ance	“Vārdu puzzle”	Saliek puzzle, ar pedagoga palīdzību nosauc skaņu un apzīmē to ar atbilstošu burtu.
	Turpina apgūt	Enija, Kristens, Eva, Reinis, Elīza, Aija.	“Vārdu puzzle”	Saliek puzzle, nosauc skaņas vārdos un norāda atbilstošo burtu.
			“Atšifrē vārdu”	Nosauktajai skaņai ar pedagoga palīdzību atrod atbilstošo burtu.
	Apguvis	Kārlis, Rūdis, Alekss, Klāvs, Kate, Ritvars, Maija, Lote, Miks, Jānis, Šarlote.	“Atšifrē vārdu”	Veido vārdus patstāvīgi.
			“Burtu kastītes”	Nosauktajai skaņai atrod atbilstošo burtu (drukātos burtus).
			“Jautrais tārpiņš”	Veido vārdus ar drukātajiem burtiem.
			“Atrodi lielo un mazo burtu”	Nosauktajai skaņai sameklē atbilstošo burtu.
	Apguvis padziļināti	Līva, Dāvis, Paula.	“Burtu kastītes”	Nosauktajai skaņai atrod atbilstošo burtu (gan drukātos, gan rakstītos burtus).
			“Jautrais tārpiņš”	Patstāvīgi veido vārdus gan ar drukātajiem burtiem, gan ar rakstīto burtu komplektu.
	<i>Lasa zilbes, īsus vārdus</i>	Sācis apgūt	Enija, Tomass, Kristens, Luīze, Eva,	“Jautrie pingvīni”

		Reinis, Marta, Elīza, Aija, Ance.	“Zilbju loto”	Savieno attēlu pusītes, ar pedagoga palīdzību.
	Turpina apgūt	Rūdis, Alekss, Ritvars, Jānis, Šarlote.	“Jautrie pingvīni”	Lasa zilbes, liekot klāt līdzskaņiem gan īsos, gan garos patskaņus.
			“Zilbju loto”	Savieno attēla pusītes, lasa zilbes.
	Apguvis	Kārlis, Klāvs, Kate, Maija, Dāvis, Lote, Miks.	“Zilbju loto”	Savieno attēla pusītes un pieliek klāt arī vārdu, lasa.
			“Zilbju domino”	Pa zilbēm lasa īsus vārdus, savieno ar attēlu.
	Apguvis padziļināti	Līva, Paula.	“Pūcītes”	Lasa īsus teikumus.

Balstoties uz teorētiskajām zināšanām, savu pieredzi, materiālās bāzes esamību un ar izglītības iestādē strādājošo pedagogu atbalstu, darba autore veica pedagoģisko izmēģinājuma darbību ar bērniem.

7.attēls. Vārdu puzzle.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Vārdu puzzle”: vislielākā interese par šo spēli bija Kristenam, Luīzei, Ritvaram, Reinim un arī Lotei. Bija

vērojams, ka šie bērni vairāk šo materiālu izmanto kā puzzle, un tikai ar pedagoga aicinājumu nosauc skaņas, kas veido šo vārdu, bet vārdu kopā nelasa, uz jautājumu, kas tad ir attēlots attēlā, atbildi sniedza. Alekss, Kate un Miks saliekot attēlu sloksnītes ļoti labi spēja izlasīt arī vārdu, kas izveidojas, vārdu spēja salikt arī atsevišķi, izmantojot burtu kartītes ar iespiestajiem burtiem, aicinot draugu izlasīt, kas tur rakstīts. Šo spēli spēlējot, darba autore un arī pedagogs, vislielāko izaugsmi novēroja Kristenam, jo pētījuma sākumā, Kreistens spēja nosaukt tikai dažas skaņas, kad pedagogs konkrēti pajautāja, taču pētījuma beigās Kristens, ar pirkstu velkot līdzī, salasa šo vārdu pa zīlēm. Pētījuma laikā Kristens visbiežāk novērots darbojoties ar šo materiālu, rīta cēlienos, jo grupā ierodas viens no pirmajiem. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.1.pielikumu).

8.attēls. Zilbju loto.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu "Zilbju loto": Kārlis, Līva, Kate, Maija, Lote, Paula un Miks jau pētījuma sākumā parādīja ļoti labu sniegumu darbojoties ar šo materiālu. Šie bērni patstāvīgi prata savienot attēlu pusītes un atrast atbilstošo vārdu, kas rakstītas ar drukātajiem burtiem. Darba autore sagatavoja arī burtu kartīšu komplektus ar iespiestajiem lielajiem un mazajiem burtiem un rakstītajiem burtiem. Pētījuma gaitā šiem bērniem tika piedāvāts arī salikt vārdus no šiem burtiem. Bērni to spēja izdarīt, Katei bija nepieciešama pedagoga palīdzība, jo zina tikai daļu no rakstītajiem burtiem, pētījuma beigās, darba autore novēroja, ja Kate nezina kādu rakstīto burtu, patstāvīgi to spēj sameklēt alfabēta atgādnē.

Elīza, Ance, Eva, Tomass un Reinis attēlu pusītes savieno, bet vārdu zīlēs izlasīt nespēj. Šiem bērniem pedagogs palīdz atrast atbilstošo vārda kartīti un aicina nosaukt visas skaņas vārdā, bet arī tas sagādā grūtības. Martai nepieciešama palīdzība, lai savienotu attēlu pusītes, un tikai ar pedagoga palīdzību izdodas nosaukt pirmo skaņu vārdā. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.2.pielikumu).

9.attēls. Zilbju domino.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Zilbju domino”: pētījuma laikā tika novērots, ka ar šo materiālu visbiežāk darbojas bērni, kuri jau prot lasīt īsus vārdus – Miks, Dāvis, Lote, Kārlis, Maija, Klāvs. Bērni strādāja gan patstāvīgi, gan pāros. Vislielāko gandarījumu darba autore guva, kad Līva un Paula sniedza atbalstu bērniem, kuri ar šo spēli negribēja strādāt, jo neprot izlasīt nākošo vārdu, kas jāpievieno. Meitenes izlasīja vārdu un Šarlote, Ance, Luīze pievienoja attēlu, un šādi kopā meitenes darbojās. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.3.pielikumu).

10.attēls. Nosaki pirmo skaņu/zilbi.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Nosaki pirmo skaņu/zilbi”: Līva un Paula ar šo materiālu tika galā ļoti veiksmīgi, gan ar pirmās skaņas noteikšanu, gan ar pirmās zilbes, bez pedagoga palīdzības. Pētījuma gaitā, Kristenam, Enijai, Evai, Maijai pedagogs atlasīja kartītes, kurās ir jānosaka pirmā zilbe vārdos, jo bija novērojams, ka šie bērni jau spēj salasīt zilbes, kas pētījuma sākumā nebija novērojams. Bērniem bija iespēja

pārbaudīt sevi, jo otrajā kartītes pusē bija atzīmēta arī pareiza atbilde. Rūdis un Klāvs šo spēli izdomāja spēlēt kā sacensības, kuram būs vairāk pareizo atbilžu. Katrs paņēma vienādu skaitu kartītes, ieknāgēja un iedeva draugam pārbaudīt.

Martai, Ancei, Tomasam pedagogs vairāk piedāvāja kartītes, kurās jānosaka pirmā skaņa vārdā un jāieknāgē pie atbilstošā burtā, bērniem bija nepieciešama pedagoga palīdzība. Darba autore novēroja, ka Tomasam arī neradās interese par šo materiālu, jo spēlējot šo spēli, Tomass ļoti ātri atklāja zaļos punktiņus kartītes otrajā pusē, un pat nenosaucot attēloto priekšmetu, jau ieknāgē pareizo atbildi, bet netiešā veidā arī notiek lasītprasmes apguve.

Darba autore kopā ar grupas pedagogu vislielāko izaugsmi, spēlējot šo didaktisko spēļu materiālu, novēroja Ancei un Martai, jo pētījuma sākumā šīs meitenes spēja noteikt pirmo skaņu vārdā un tikai ar pedagoga palīdzību skaņai atrast atbilstošo burtu. Meitenes šo spēli spēlēja regulāri, rīta cēlienā, un jau pētījuma beigās, meitenes spēj patstāvīgi veikt šīs darbības. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.4.pielikumu).

11. attēls. Pazudušais burts.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu "Pazudušais burts": materiāls nesagādāja grūtības bērniem, kuri saklausā skaņas vārdos dažādās pozīcijās. Visbiežāk ar šo materiālu strādāja Dāvis, Jānis, Ritvars, šie zēni pārsvarā darbojās grupā, kopīgi nosauc skaņas vārdā un atrod iztrūkstošo skaņu.

Visgrūtāk šo materiālu izprast bija Tomasam, Elīzai, Martai, jo grūtības sagādā nosaukt skaņas vārdos. Ar šiem bērniem pedagogs strādāja individuāli, lai attīstītu prasmi saklausīt skaņas vārdā un apzīmēt to ar atbilstošo burtu. Pedagogs atlasa kartītes, kurās otrā skaņa ir patskanis vai bērnam nozīmīgs burts, kopā ar bērnu nosauc, kas attēlots kartītē, papildināti izrunā šo pazudušo skaņu un kopā ar bērnu meklē atbilstošo burtu.

Līvai, Paulai un Kārlim šis materiāls, kā paši saka, esot par vieglu, darba autore pētījuma beigās šiem bērniem piedāvāja uzrakstīt vārdus uz tāfeles ar vairākiem pazudušiem burtiem.

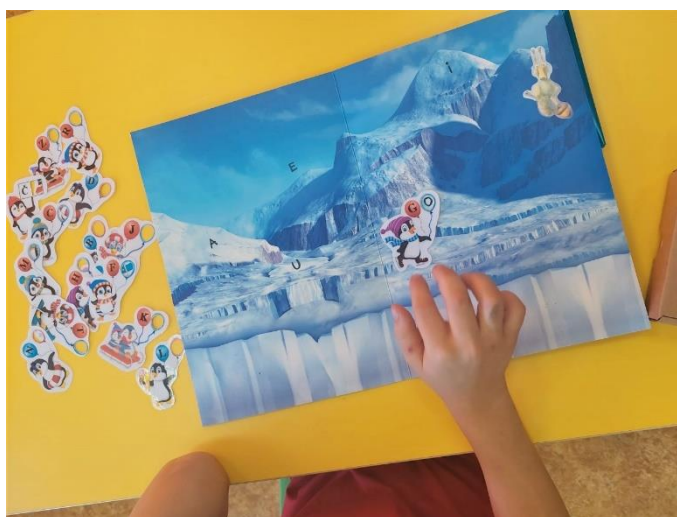
Šie bērni spēja nosaukt vārdu un tukšajās vietās ierakstīt atbilstošo burtu. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.5.pielikumu).

12. attēls. Atšifrē vārdu.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Atšifrē vārdu”: šo spēli visaizrautīgāk spēlēja Kārlis, pēcpusdienās nevēlējās iet mājās, kamēr nav salicis visus vārdus. Pētījuma sākumā Kārlis prata noteikt vārda pirmo skaņu un veikli izveidot vārdu, bet to darīja ar drukātajiem burtiem, kas bija spēles komplektā, pētījuma laikā drukātos burtus nomainīja iespiesto burtu kartītes. Kārlis bija viens no bērniem, kas lūdza pagatavot jaunu vārdu kartītes, lai atkal ar interesi varētu likt vārdus, darba autore izgatavoja jaunu kartīšu materiālu iekļaujot vārdus tēmā – transportlīdzekļi, dzīvnieki un koki.

Pēcpusdienas cēlienos pedagogs šo materiālu izmantoja individuālajam darbam ar Eniju, Kristenu, Luīzi, Martu un Anci, lai attīstītu prasmi nosaukt vārda pirmo skaņu, šiem bērniem tas sagādāja grūtības. Ar pedagoga palīdzību tika noteikta pirmā skaņa vārdā, bet atbilstošo burtu piemeklēt sagādāja grūtības. Vislielākā izaugsme pētījuma beigās tika novērota Luīzei, jo, ja pētījuma sākumā Luīze spēja nosaukt tikai dažiem vārdiem pirmo skaņu vārdā, tad pētījuma beigās jau pati spēja salikt īsos vārdus, kā māja, suns, saule, meitenē bija vērojams liels prieks, ka izdodas pašai salikt vārdu, ar ko pati ļoti lepojās, saucot pedagogu skatīties. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.6.pielikumu).

13.attēls. Jautrie pingvīni.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Jautrie pingvīni”: šis materiāls ļoti piesaistīja bērnu uzmanību ar savu rotaļīgo stilu un populāra multfilmu varoņa piesaisti. Ar šo materiālu visvairāk darbojās Aleks, Klāvs, Ritvars un Miks. Izlasot zilbi, zēni spēja arī izdomāt vārdu, kas sākas ar šo zilbi, tādā veidā paplašinot savu vārdu krājumu.

Arī bērni, kas vēl nelasa zilbes, Reinis, Ance, Marta, Luīze, Tomass un Kristens, labprāt, vēlējās darboties ar šo spēli, kopā ar darba autori un pedagogu. Ar šim bērniem tika strādāts gan individuāli, gad arī pa mazām grupiņām, izveidojot rotaļīgu stāstu, piemēram, ka pingvīns iet uz ballīti pie sliņķa Sida, bet viens balons ir pārsprādzis, un nu “slidojot” pa ledus laikmetu, mums ir jāatrod, ko likt vietā. Šādi “slidojot” ar burtu t, noķeram burtu a un sanāk zilbe ta. Pētījuma beigās uzlabojumi zilbju lasīšanā visizteiktāk bija vērojami Kristenam un Luīzei, jo šie bērni jau patstāvīgi spēja izlasīt arī zilbi, ne tikai izmantojot spēli “Jautrie pingvīni”, bet arī no burtu kartītēm saliktu zilbi, nesauca kā atsevišķas skaņas, bet spēja salasīt kā zilbi. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.7.pielikumu).

14.attēls. Burtu kastītes.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Burtu kartītes”: ar šo materiālu vislabāk patika darboties meitenēm – Līvai, Lotei, Šarlotei, Katei, Paulai un Maijai. Šīs meitenes patstāvīgi spēj noteikt visas skaņas vārdā. Pētījuma gaitā, bija vērojams, ka meitenes sāka izdomāt arī savus noteikumus, katrai izdala trīs kastītes, kura ātrāk saliks vārdus. Tad mainījās ar šīm kastītēm un atkārtoja šīs darbības. Jāmin, ka šīm meitenēm tika piedāvāts salikt vārdus arī ar rakstīto burtu kartītēm, ar nelielu pedagoga atbalstu, meitenēm arī tas izdevās. Individuāli strādājot, pedagogs piedāvāja nevis tikai tik kartītes, cik ir katrā vārdu kastītē, bet pielika klāt vēl burtu kartītes, šādi padarot uzdevumu grūtāku, bet arī šādi strādājot, Līvai un Paulai salikt vārdu grūtības nesagādāja.

Lai interesētu arī Eniju, Luīzi, Evu un Anci vairāk darboties ar šo materiālu, pedagogs aicināja nosaukt vārdu, kas attēlots un sniedza atbalstu uzrakstot vārdu uz lapiņas kā paraugu, kopīgi nosaucot visas skaņas vārdā un piemeklēt katrai skaņas atbilstošo burtu. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.8.pielikumu).

15.attēls. Pūcītes.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Pūcītes”: patstāvīgi ar šo materiālu spēja tikt galā tikai divas meitenes – Līva un Paula. Kārlis, Maija, Dāvis un Lote spēja tikt galā daļēji. Šie bērni spēj izlasīt atsevišķus vārdus teikumā, bet ne visu saprot, pedagogs, kopā ar bērnu izlasa vēlreiz šo teikumu, un tad bērns spēj pielikt pie attiecīgā attēla. Šo materiālu pedagogs izmantoja arī ar bērniem, kuri paši vēl nespēj izlasīt teikumus, individuālajam darbam, lai pilnveidotu bērna prasmi uzmanīgi klausīties, izmantojot kā spēli, kad pedagogs izlasa teikumu, bērns uzmanīgi klausās, un spēj parādīt attēlu par kuru bija šis teikums. Šādi pedagogs visbiežāk strādāja ar Aiju, Tomasu un Martu, jo bērniem ir maza koncentrēšanās noturība darbam. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.9.pielikumu).

16.attēls. Jautrais tārpiņš.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Jautrais tārpiņš”: pētījuma gaitā šis materiāls bija viens no izmantotākajiem un bērniem arī ļoti saistošs. Bērniem, kuriem vēl sagādā grūtības nosaukt skaņas vārdā – Martai, Elīzai, Tomasam – tika piedāvāts spēles variants, kad katram uz tārpiņa novietotajam dzīvniekam ir jānosaka pirmā skaņa, pētījuma gaitā, pirmajai skaņai arī jāatrod atbilstošais burts. Pētījuma beigās šie bērni to spēja izdarīt arī patstāvīgi.

Rūdis, Alekss, Kate, Ritvars, Jānis un Šarlote visbiežāk novēroti pie šī materiāla, bērni noliek sākumā kādu no zvēru figūrām un spēj salikt vārdu no burtu kartītēm. Kopā visbiežāk darbojās Alekss ar Ritvaru, un bija vērojams, ja puīši nezināja kā kādu skaņu apzīmē ar rakstīto burtu, tad nevis lūdza palīdzību pedagogam, bet patstāvīgi mācēja to atrast alfabēta atgādnē, jo pazīst visus drukātos burtus.

Šis materiāls tika izmantots darbam ar visiem grupas bērniem, pielāgojot to katra bērna spējām un tematam. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.10.pielikumu).

17.attēls. Atrodi lielo un mazo burtu.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības komentārs, izmantojot materiālu “Atrodi lielo un mazo burtu”: ar šo materiālu pedagogs visvairāk mudināja darboties Tomasu, Evu, Reini – bērnus, kuriem grūtības sagādā skaņu apzīmēt ar atbilstošu burtu. Bērns izvēlas kādu no attēliem, un tikai ar pedagoga palīdzību spēja atrast pareizo burtu. Vislielākā izaugsme bija vērojama Tomasam, jo ja pētījuma sākumā Tomass nespēja skaņai atrast atbilstošu burtu, tad pētījuma gaitā šī prasme ir izlabojusies.

Darba autore novēroja, ka bērni par šo materiālu lielu interesi neizrādīja, jo tas, kā bērni teica, neesot interesants, jo nav krāsains. Didaktiskās spēles apraksts un nepieciešamie materiāli (skat.11.pielikumu).

2.4. Pētījumā iegūto datu analīze

Pēc izmēģinājuma darbības, darba autore veica atkārtotu bērnu lasītprasmes līmeņa novērojumu, izmantojot pēcpusdienas cēlienus, kā laiku, kad bērni brīvi darbojas ar darba autores izgatavotajiem didaktisko spēļu materiāliem. Lasītprasmes līmenis pētījuma beigās tika vērtēts balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem pētījuma sākumā (skat.2.tabulu). Pētījuma noslēgumā iegūtie rezultāti apkopoti tabulā un salīdzināti ar novērtējumu pētījuma sākumā (skat.5.tabulu). Pirms šķērsvērtības norādīts iegūto punktu skaits pētījuma sākumā, pēc – pētījuma noslēgumā.

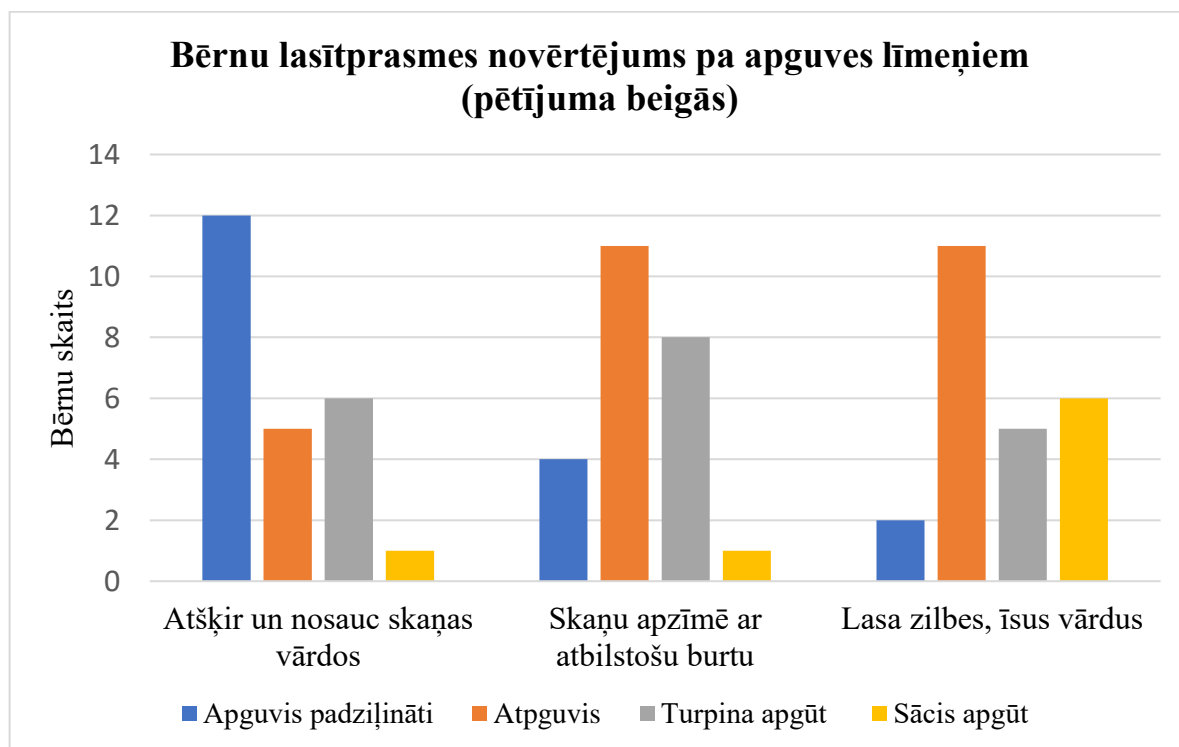
5.tabula. Bērnu lasītprasmes novērtējums pētījuma noslēgumā.

Bērna vārds	Kritēriji			Kopā
	Atšķir un nosauc skaņas vārdos	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu	Lasa zilbes, īsus vārdus	
Kārlis	4/4	3/4	3/3	11
Līva	4/4	4/4	4/4	12
Enija	2/2	2/3	1/2	7
Tomass	1/2	1/1	1/1	4
Rūdis	4/4	3/3	2/3	10
Kristens	2/3	2/2	1/2	7
Alekss	3/4	3/3	2/3	10
Klāvs	4/4	3/3	3/3	10
Luīze	2/2	1/2	1/2	6
Kate	4/4	3/3	3/3	10
Ritvars	3/3	3/3	2/3	9
Maija	4/4	3/3	3/3	10
Eva	2/2	2/2	1/1	5
Dāvis	4/4	4/4	3/3	11
Reinis	2/2	2/2	1/1	5
Marta	1/2	1/2	1/1	5
Lote	4/4	3/3	3/3	10
Paula	4/4	4/4	4/4	12
Elīza	1/1	2/2	1/1	4
Aija	3/3	2/2	1/1	6
Ance	2/3	1/2	1/2	7
Miks	4/4	3/3	3/3	10
Jānis	3/4	3/3	2/3	10
Šarlote	2/3	3/3	2/2	8
Kopā	75	66	57	

Pēc atkārtotā bērnu lasītprasmes līmeņa novērtējuma darba autore secināja, ka lielākajai daļai bērnu lasītprasmes līmenis ir uzlabojies.

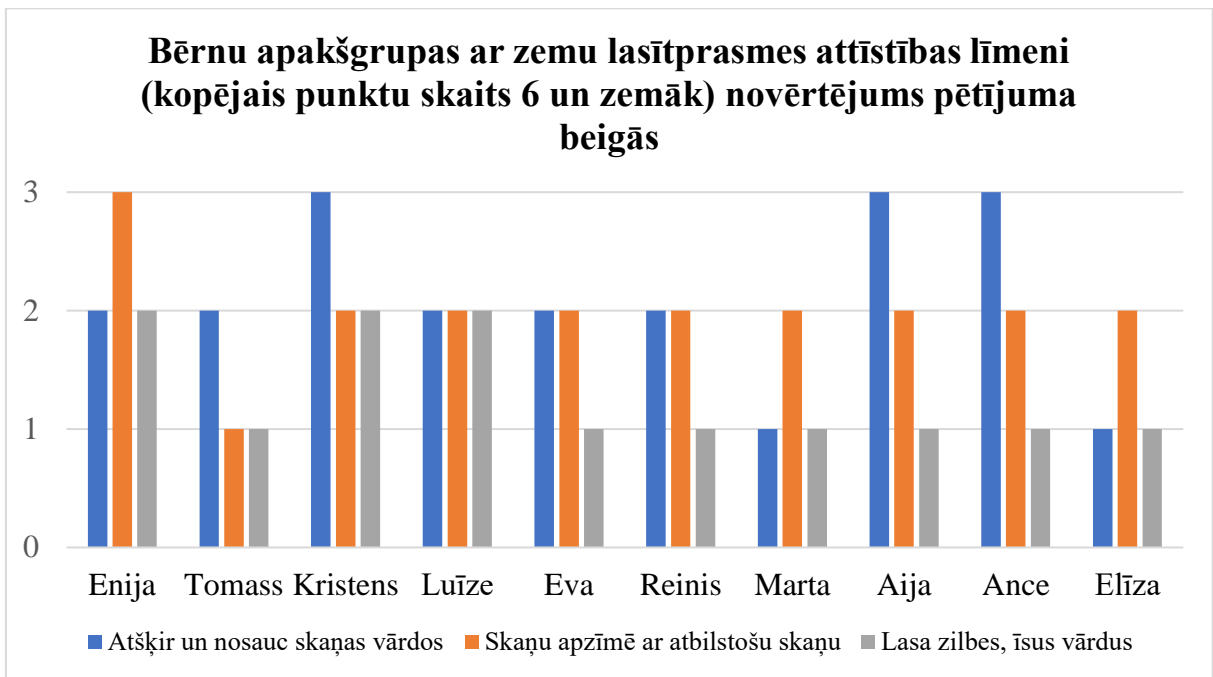
Kritērijā *atšķir un nosauc skaņas vārdos* līmenis ir uzlabojies Tomasam, Kristenam, Aleksam, Martai, Ancei, Jānim un Šarlotei. Jāmin, ka šie bērni, izņemot Aleksi un Jāni, apmeklē arī logopēdijas nodarbības un pastiprināti strādā ar skaņu pareizu izrunāšanu. Kritērijā *skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu* līmenis ir uzlabojies Kārlim, Enijai, Luīzei, Martai un Ancei. *Zilbju un vārdu lasīšana* uzlabojusies bērniem, kas pētījuma sākumā bija novērtēti, kā sācis apgūt – Enijai, Kristenam, Luīzei, un Ancei. Pētījuma beigās šie bērni lasa zilbes, atsevišķus īsus vārdus, izteikti uzlabojusies skaņu atšķiršana un nosaukšana vārdos, prot nosaukt skaņas gan vārda sākumā gan vidū, gan beigās. Didaktiskā spēle *vārdu kastītes* bija lielisks materiāls kā novērtēt bērnos šīs prasmes, šim materiālam ir vairāki pielietojumi. Raksturojot tieši šos bērnus, pētījuma sākumā nevarēja salikt vārdu, ja pedagogs sauca skaņu, grūtības sagādāja atbilstošo skaņu apzīmēt ar burtu, bet pētījuma beigās, šie bērni jau spēja salikt vārdus, ja pedagogs sauca skaņas. *Zilbju un vārdu lasīšana* ir uzlabojusies arī bērniem, kas bija novērtēti kā turpina apgūt – Rūdīm, Aleksam, Ritvaram un Jānim. Salīdzinot ar pētījuma sākumu, pētījuma beigās šie bērni jau lasa zilbes, īsus vārdus un dažādus uzrakstus, saprot izlasīto.

Lasītprasmes novērtējumu pētījuma beigās, vērtējot bērnus pēc izstrādātajiem kritērijiem pētījuma sākumā, darba autore atspoguļoja stabiņa diagrammā (skat.18.attēlu).

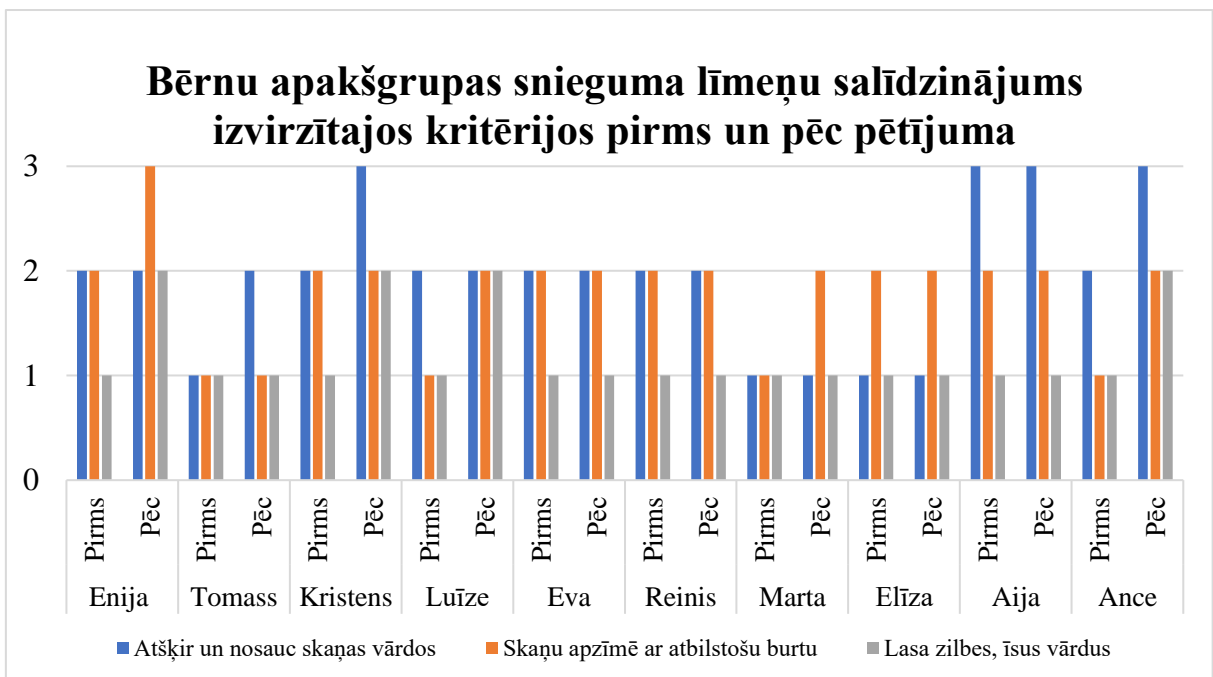
18.attēls. Bērnu lasītprasmes novērtējums pa apguves līmeņiem (pētījuma beigās).

Bērnu apakšgrupai, ar kuru darba autore, kā arī grupas pedagogi strādāja individuāli, ne tikai rotaļnodarbībās, bet pastiprināti arī rīta un pēcpusdienas cēlienās, ir vērojami uzlabojumi. Darba autore rezultātus ir apkopojusi stabiņdiagrammā (skat.19.attēlu).

19.attēls. Bērnu apakšgrupas ar zemu lasītprasmes attīstības līmeni (kopējais punktu skaits 6 un zemāk) novērtējums pētījuma beigās.

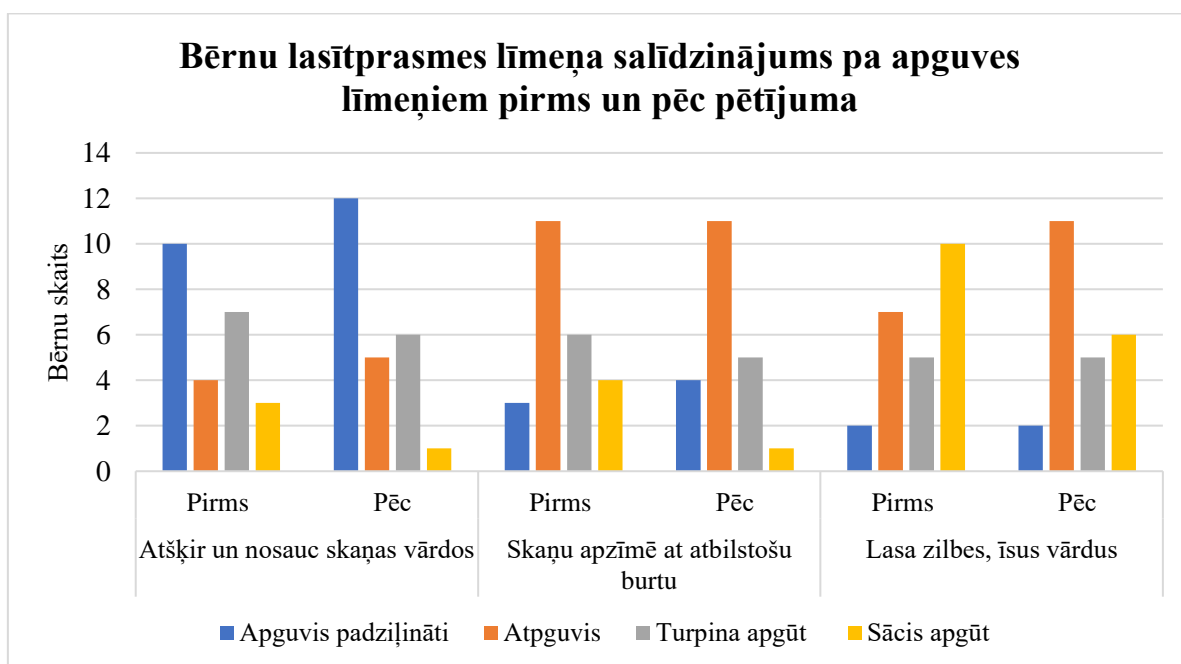
Lai uzskatāmi varētu pārskatīt, kā pētījuma gaitā ir veicies bērnu apakšgrupai ar zemu lasītprasmes attīstības līmeni, darba autore izveidoja stabiņa diagrammu kurā ir salīdzināti katra bērna rādījumi pētījuma sākumā un beigās katrā no izvirzītajiem kritērijiem (skat.20.attēlu).

20.attēls. Bērnu apakšgrupas snieguma līmeņu salīdzinājums izvirzītajos kritērijos pirms un pēc pētījuma.

Vērojot salīdzinājuma diagrammu bērnu apakšgrupai ar snieguma līmeņiem pirms un pēc pētījuma, darba autore var apgalvot, ka Enijai snieguma līmenis ir uzlabojies, jo meitene pētījuma beigās lasa zilbes, savu vārdu un atsevišķus īsus vārdus, bet ne vienmēr saprot izlasīto.

Attīstību arī var vērot Kristena snieguma līmeņu attīstībā, pētījuma sākumā Kristens vēl nespēja nosaukt skaņas vārdā, bet attīstot šo prasmi ir uzlabojusies arī Kristena lasītprasme, jo pētījuma beigās zēns jau spēj salasīt zilbes un pat īsus vārdus. Būtiska izaugsme redzama Ance lasītprasmes līmeņa attīstībā, visu pētījuma laiku meitene izrādīja lielu interesi par didaktiskajām spēlēm. Uzlabojumi kritērijos *atšķir un nosauc skaņas vārdos, skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu* un *lasa zilbes, īsus vārdus* diemžēl nav vērojami Evai, Reinim, Elīzai un Aijai, kuri pētījuma sākumā bija novērtēti ar SA un TA, bet aplūkojot kavējuma sarakstu grupas e-klasē, tieši šie bērni ir ilgu laiku slimojuši vai Covid19 pandēmijas dēļ, nav apmeklējuši izglītības iestādi, līdz ar to didaktiskās spēles netika spēlētas regulāri.

21.attēls. Bērnu lasītprasmes līmeņa salīdzinājums pa apguves līmeņiem pirms un pēc pētījuma.

Aplūkojot diagrammu (visa grupa), darba autore var secināt, ka didaktisko spēļu izmantošana lasītprasmes veicināšanai, ir devusi rezultātus. Salīdzinot ar pētījuma sākumā iegūtajiem datiem, lielākais progress vērojams tiem bērniem, kuriem lasītprasmes snieguma līmenis bija novērtēts kā sācis apgūt, pētījuma gaitā sniegums uzlabojies visos kritērijos. Apstiprinās, ka didaktiskas spēles ir nepieciešams iekļaut lasītprasmes apguves procesā.

Secinājumi

1. Lasītprasme attīstāma veselumā ar rakstītprasmi. Mācoties burtus, bērns reizē iemācās tā skaņu un grafisko zīmējumu, bērnam jāapzinās šī savienojuma saikne un tad var iepazīstināt bērnu ar zilbi, vārdu, teikumu un tekstu.
2. Izmantojot didaktiskās spēles, bērni netieši attīsta lasītprasmes apguvi, skatoties, atceroties, veidojot.
3. Ar darba autores izgatavotajiem didaktiskajiem materiāliem vēlējās darboties visi grupas bērni. Tos varēja pielāgot un diferencēt katra bērna lasītprasmes attīstības līmenim un spējām.
4. Darbojoties ar didaktisko spēļu materiāliem, bērnam ir iespēja ne tikai attīstīt lasītprasmes apguvi, bet arī attīstīt sadarbības prasmes, jo bērni izvēlējās strādāt pāros un grupās, jaunrades prasmes, jo bērni spēlēm spēja izdomāt savus noteikumus, kas veicināja jēgpilnu lasītprasmes attīstību.
5. Bērni labāk izvēlas strādāt ar krāsainiem un multfilmu varoņu piesaistītiem tēliem. Melnbalts didaktiskais spēļu materiāls bērnos izraisīja ļoti mazu interesi.
6. Lasītprasmes attīstībā ir svarīgi, lai bērns neiemācās lasīt tikai tehniski, bet arī saprot izlasīto.
7. Grupā, kurā darba autore veica pētījumu, bērniem lasītprasmes līmenis ir ļoti atšķirīgs, ir bērni, kas jau lasa, bet ir bērni, kuri vēl nepazīst visus burtus. Tāpēc izstrādājot didaktisko spēļu materiālus, ir svarīgi, lai tos ir iespēja diferencēt un pielāgot katra bērna prasmei.
8. Darba autore var apgalvot, ka pētījuma gaitā ir apstiprinājusies izvirzītā hipotēze: pirmsskolas vecuma vecākās grupas bērnu lasītprasmes apguve norit veiksmīgāk, ja izvēlas lasītprasmes līmenim atbilstošas spēles, jo, ja bērns apzinās, ka viņš ar šo spēli tiek galā, tad viņā arī raisās interese, bet ja bērnam tiek iedota spēle, kura nav viņa spējām atbilstoša, tad interese tiek apslāpēta.

Priekšlikumi

1. Pirmsskolas pedagoga uzdevums būtu veidot tādu grupas vidi, lai bērnam būtu pieejamas lasītprasmi veicinošas spēles un vide kopumā. Ja bērnam grupas telpās būs brīvi pieejams lasītprasmi veicinošas spēles un grāmatas, viņš pat nenojautīs, ka tajā brīdī apgūst burtus, veicina lasītprasmes attīstību.
2. Didaktisko spēļu materiālus ieteicams veidot kopā ar bērniem, jo arī praktiskā darbošanās netieši veicina lasītprasmes apguvi, kā arī bērna gandarījums par paveikto darbu sekmēs biežāku spēles izmantošanu. Ieteikums, lai spēles nebūtu tikai ielaminētas kartītes, bet kopā ar bērnu gatavots materiāls.
3. Pirmsskolas pedagoga uzdevums ir didaktisko spēļu materiālus veidot tā, lai tiem būtu sarežģītības pakāpju dažādošanas iespēja, lai spēles var spēlēt arī tie bērni, kuriem lasītprasmes apguve ir zemā līmenī.
4. Ieteicams izmantot arī dabas materiālus didaktisko spēļu izgatavošanā, kas veicinātu arī bērna sīkās motorikas attīstību, kas ir svarīgs faktors bērna attīstībā.
5. Pastaigu laikā vērst bērnu uzmanību uz veikala uzrakstiem, plakātiem, u.c. lai veicinātu bērnos interesi par burtiem un lasītprasmi kopumā.
6. Lai bērns veiksmīgāk apgūtu lasītprasmes procesu, labvēlīga vide ir jārod ne tikai mācību iestādē, bet arī mājās – pieejamas grāmatas, burtu spēles, dažādi dabas materiāli no kuriem izlikt burtus.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Anspoka, Z., (2008) *Latviešu valodas didaktika. 1 – 4. klase*, SIA “Izdevniecība RaKa”;
2. Antiņa, I., Mežale, S., (2008) *Spēles radošiem pedagogiem*, “Izdevniecība RaKa”;
3. Аромштам, М., (2013) *Чтение как понимание*. Pieejams: <https://www.papmambook.ru/articles/638/> ;
4. Auziņa, U., (2014) *Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?* Pieejams: <https://latviansonline.com/kas-ir-laba-lasitprasme-un-ka-to-sakt-veidot/>
5. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A., (2000) *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*, Zvaigzne ABC;
6. Buboviča, J., (2014) *Didactic game for 5-6 years old children's cognitive development*, Proceeding of the International Scientifical Conference May 23th – 24th, Volume I;
7. Carol-Ann Lane, (2022) *Handbook of Research on Acquiring 21st Century Literacy Skills Through Game-Based Learning*, IGI Global;
8. Casbergue, Renée M., and Dorothy S. Strickland, (2015) *Reading and Writing in Preschool: Teaching the Essentials*, Guilford Publications. Pieejams: *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/detail.action?docID=4000660>
9. Connor, C. M., (2016) *A lattice model of the development of reading comprehension. Child Development Perspectives*. Pieejams: [Lasīšanas izpratnes attīstības režģa modelis - PMC \(nih.gov\)](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4811111/)
10. Dzene, D., (2021) *Domāšanas attīstīšanas uzdevumi*. Pieejams: [Domāšanas attīstīšanas uzdevumi – Dzene.com](https://www.dzene.com/)
11. Dzintare, D., Stangaine, I., (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*, SIA “Izdevniecība RaKa”;
12. Dzintare, D., Stangaine, I., Augstkalne, D., (2014) *Bērna komunikatīvās kompetences attīstība*, “Izdevniecība RaKa”;
13. E-žurnāls (2019) *Pirmsskolā*, Nr.6(66) 26.09.2019. Pieejams: [file:///C:/Users/mlaud/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosfotEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Pirmsskola_Nr_6_2019%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/mlaud/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosfotEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Pirmsskola_Nr_6_2019%20(1).pdf)

14. Flavin, B., (2016). 15 *Literacy Activities for Preschoolers*. Pieejams: <https://www.rasmussen.edu/degrees/education/blog/literacy-activities-for-preschoolers/>
15. Geske, A., Ozola, A., (2007) *Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*, LU Akadēmiskais apgāds;
16. Ginsburg, K., (2007) *The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds*. Pieejams: [Rotaļu nozīme veselīgas bērna attīstības veicināšanā un spēcīgu vecāku un bērnu saišu uzturēšanā - PubMed \(nih.gov\)](#)
17. Golubina, V., (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*, SIA “Izglītīgas soļi”;
18. Irbe, A., Lindenberga, S., (2017) *Bērns runāt mācās ģimenē*, SIA “Izdevniecība RaKa”;
19. Jerāte, I., Strazdiņa, A., (2011) *Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā*, SIA “Apgāds Mansards”. Pieejams: [Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā - Valsts izglītības ... \(yumpu.com\)](#)
20. Jurgena, I., (2002) *Vispārīgā pedagoģija*, SIA “Izglītīgas soļi”
21. Lasītprieks, (2013). Pieejams: <https://pedagogiem.lv/lv/lasitprieks>
22. Lewis, K., (2022), *Creating a Reader – Friendly home*. Pieejams: [Creating a Reader-Friendly Home \(for Parents\) - Nemours KidsHealth](#).
23. Lieģeniece, D., (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā*, SIA “Izdevniecība RaKA”;
24. Kakse, V., Projekts “Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts”. Pieejams: [prezentacija izgl musdienigai.pdf \(skola2030.lv\)](#)
25. Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Černova, E., Dzintere, D., Pučere, I., Ukstiņa, R., Miķelsone, I., Skudra, I., Giluča, V., (2003) *Es gribu iet skolā*, SIA “Puse Plus”;
26. Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Mangule, I., Ukstiņa, R., Dzintare, D., Stangaine, I., Miķelsone, I., Millere, I., Platpers, A., Gaugere, Z., (2012) *Ceļā uz skolu*, Zvaigzne ABC;
27. Kāposta, I., (1993) Disertācija *Didaktiskā spēle kā skolēnu mācību motivācijas veidotājs faktors*, Latvijas Universitāte;
28. Markus, D., (2003) *Bērna valoda: No pirmā klieziena līdz pasakai*, Apgāds “Rasa ABC”;
29. *Pirmsskolā*, (2019) Nr.6(66); 26.09.2019.
30. Ptičkina, Ā., (1997) *Kā mācīsim bērnus lasīt un rakstīt*, Zvaigzne ABC;

31. Rozenfelde, M., (2017) *Lasītmācīšana viegli un ar prieku. Rokasgrāmata skolotājiem*. Projekts “REF: Reading With ease and fun”.
Pieejams: http://easereading.org/wp-content/uploads/2015/12/Handbook_LV.pdf
32. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A., (2011) *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Pieejams: [08-Vardnica.pdf \(valoda.lv\)](http://www.valoda.lv/08-Vardnica.pdf)
33. Strickland, D., Riley-Ayers, S., *Early Literacy: Policy and Practice in the Preschool Years*. Pieejams: <https://www.readingrockets.org/article/early-literacy-policy-and-practice-preschool-years>
34. Svence, G., (1999) *Attīstības psiholoģija*, Zvaigzne ABC;
35. Valsts izglītības satura centrs, projekts *Kompetenču pieeja mācību saturā, Skola2030*; Pieejams: <https://www.skola2030.lv>
36. Valsts izglītības satura centrs, (2019) *Pirmsskolas mācību programma, Skola 2030*, Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
37. Valsts izglītības satura centrs, Mācību metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai *Valodu mācību joma*, Skola2030.
Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/86>
38. Valsts izglītības satura centrs, (2016) *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*;
39. Valsts izglītības satura centrs, (2011) Atbalsta materiāls bērnu vecākiem un skolotājiem *Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā*. Pieejams: https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/att_speles_izmant.pdf
40. Vanags, E., (2018) *Prezentācija Kas ir pašvadīta mācīšanās?*
Pieejams:
https://www.lvg.lv/upload/Konference/materiali/Kas_ir_pasvadita_macisanas_Lie_paja_print.pdf
41. Vanags, E., (2019) *Pašvadīta mācīšanās – kas tas ir?*, Skola2023
Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/6/pasvadita-macisanas-kas-tas-ir>
42. Willingham, Daniel T., (2015) *Raising Kids Who Read: What Parents and Teachers Can Do*, John Wiley & Sons, Incorporated. Pieejams: ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/detail.action?docID=1895742>
43. Zmitračenoka, V., (2007) Trešais studiju programmas “SKOLOTĀJS LOGOPĒDS” zinātniski metodisko materiālu krājums, *Inovācijas skolotāja logopēda darbībā*, Rēzekne, Rēzeknes augstskola pedagogijas fakultāte.

PIELIKUMS

1. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Vārdu puzzle” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: attēlu kartītes, kas ir sagrieztas sloksnēs – uz katras sloksnes viens burts.

Spēles mērķis un gaita: spēlējot šo spēli, bērna uzdevums ir no dotajām sloksnēm izveidot attēlu (saliekot vienu pie otras kā puzzle) un nosaukt visus burtus, beigās izlasot vārdu. Spēle paredzēta bērniem, kas atpazīst lielāko daļu burtus un lasa īsus vārdus. Spēle veidota ar drukātajiem burtiem. Bērns lasa ar acīmredzamu kontekstu

2. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Zilbju loto” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: attēlu kartītes, kas sagrieztas pa vidu uz pusēm, vārdu kartītes.

Spēles mērķis un gaita: bērnu uzdevums ir savienot attēlu pusītes un pa zilbei izlasīt vārdu, kas ir sanācis. Savienotajam attēlam, nepieciešams atrast un pievienot vārdu. Bērni veido izpratni, kā veidojas vārds. Bērni lasa divzilbju vārdus ar acīmredzamu kontekstu, bet spēj atrast vārdu kartīti, kurā uzrakstīts dotais vārds bez attēla, tiek pilnveidota spēja izlasīt vārdu bez attēla. Spēle veidota ar drukātajiem burtiem, tāpēc ir vieglas pakāpes, jo to var spēlēt bērni, kas vēl nav apguvuši iespiestos lielos un mazos burtus. Šis didaktiskais materiāls veicina lasītprasmes apguvi. Šo spēli bērni var spēlēt patstāvīgi, bet var spēlēt arī divatā, kad izvēlas vienu vārdu kartīti un tad katras sameklē savu attēlu pusīti un kopā izlasa vārdu. Pedagoģs, bērnam, kurš ir apguvis tikai daļu no burtiem, atlasa īsus un bērnam zināmus vārdus, nostiprinot jau esošās zināšanas un tad pakāpeniski liek vārdus klāt. Bērni, kuri jau ir apguvuši visus alfabēta burtus, var spēlēt ar visām attēla kartītēm. Attēlu un vārdu kartītes ir ielaminētas, lai būtu bērniem ērtākai un ilgtermiņa lietošanai, glabājas ērti aiztaisāmā kartona kastītē.

3. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Zilbju domino” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: domino kartītes, uz kurām vienā pusē ir attēls, bet otrā pusē ir zilbēs rakstīti vārdi.

Spēles mērķis un gaita: bērna uzdevums ir izvēlēties vienu “starta” kartīti. Uz tās kreisajā pusē ir attēls, bet labajā pusē ir zilbēs rakstīts vārds ar drukātajiem burtiem. Šī jau ir grūtākas pakāpes spēle, jo bērnam ir jāprot izlasīt vārds, kas dots labajā pusē un jāsameklē kartīte ar šī vārda attēlu, jāsavieno un atkal jālasa jauns vārds. Tā, līdz visas kartītes savienotas. Bērniem, kuriem ir grūtības lasīt vārdus zilbēs, pedagogs atlasa nelielu skaitu kartītes un spēlē kopā ar bērnu. Zilbju domino rosinās interesi meklēt vārdus no dotajām zilbēm. Spēle attīstīs lasītprasmi un veicinās loģiskās domāšanas attīstību, jo bērni no domino kartītēm veido arī dažādas ģeometriskās figūras, ne tikai liek kvadrāta veidā.

4. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Nosaki pirmo skaņu/zilbi” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: attēlu kartītes ar vārdu, kuram trūkst pirmais burts vai pirmā zilbe.

Spēles mērķis un gaita: šis kartīšu materiāls ir paredzēts bērniem, kuri jau ir apguvuši drukātos burtus un tagad apgūst lasīšanu. Bērnam ir jānosauc skaņa un ar kņāgi jāiekņāgē pie pareizā burta. Kartītes otrajā pusē ar zaļu aplīti ir atzīmēta pareizā atbilde, tā bērns var sevi pārbaudīt. Īpaši grūtas ir kartītes, kur ir grafiski līdzīgie burti: D, P un B. otra grūtības pakāpe šai spēlei ir pirmās zilbes noteikšana - bērnam ir jāiekņāgē pareizā zilbe, kas atbilst attēlam un apakšā norādītā vārda otrajai zilbei (piemēram, cā-lis, na-zis, lī-me utt.). Šajā materiālā ir tikai divu zilbju vārdi, lai bērnam būtu vieglāk. Spēlējot šo spēli, pedagogs atlasa kartītes pēc bērna spējām, kura prasme ir jāattīsta un jāpilnveido, vai pirmās skaņas noteikšana vai pirmās zilbes.

5. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Pazudušais burts” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: Attēlu kartītes ar vārdu, kuram ir pazudis otrais burts, kņāgi ar burtiem.

Spēles mērķis un gaita: bērna uzdevums ir noteikt otro skaņu vārdā, atrast kņāģīti ar pareizo burtu un iekņāģēt tam paredzētajā vietā. Bērns pilnveido prasmi atšķirt un nosaukt skaņas vārdā.

6. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Atšifrē vārdu” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: uzdevuma kartītes, burtu kartītes.

Spēles mērķis un gaita: katram vārdam ir atbilstošs lielais zīmējums, lai bērns saprastu, kāds vārds jāizveido. Savukārt katram burtam ir atbilstošs mazais zīmējums. Dotajos lauciņos ir jāievieto mazo zīmējumu pirmie burti, kuri kopā veidos lielā zīmējuma nosaukumu (piemēram, saule, laiva, zemene, vāvere u.c.). Spēles grūtības pakāpi var mainīt, var izmantot drukāto burtu kartītes, var izmantot iespiesto burtu kartītes, bet bērniem, kuri apgruvuši rakstītos burtus, var izmantot šāda veida burtu kartītes. Šāda veida uzdevumi pasaulē ir guvuši ļoti lielu atzinību. Šis ir ļoti noderīgs materiāls, kas palīdzēs bērniem saprast, kā veidojas vārdi un ka, piemēram, burts “Z” ir “z”, nevis “zilonis”, ka burts “S” ir “s”, nevis saule. Bērniem tiek attīstīta pirmās skaņas noteikšana vārdā.

7. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Jautrie pingvīni” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: pamatne ar uzrakstītiem patskaņiem, pingvīnu šabloni ar uzrakstītiem līdzskaņiem.

Spēles mērķis un gaita: šī spēle veidota, lai attīstītu prasmi lasīt zilbi. Spēle veidota rotaļīgā stilā – pamatne ir liels ledus laikmeta laukums, kurā ir paslēpušies patskaņi – a, e, i, u, o. Bērni izvēlas vienu pingvīnu, kuram ir divi baloni, uz pirmā ir kāds līdzskanis, bet otrais balons ir tukšs. Bērns ar pingvīnu rotaļājoties slido pa ledu un meklē patskaņus, piemēram, kad sadraudzējas burts d un a, izveidojas zilbe da, kad sadraudzējas burts t un e, izveidojas zilbe te. Šādā veidā bērni apgūst zilbju lasīšanu caur rotaļu. Paaugstinot grūtības pakāpi, uz pamatnes var pierakstīt arī garos patskaņus.

8. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Burtu kastītes” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: aplīmētas sērkokociņkastītes (ar dažādiem attēliem), burtu kartītes.

Spēles mērķis un gaita: bērniem tiek piedāvātas 30 kastītes ar attēliem, katrā kastītē slēpjas burti, no kuriem sastāv šis dotais vārds. Bērns burtus saliek pareizā secībā, lai izveidotos vārds. Spēli var spēlēt dažādi – vieglākais veids ir salikt vārdu no dotajiem burtiem, kāpinot grūtības pakāpi, bērnam var iedot divu vārdu burtus, bet viņam ir jāatlasa īstie burti un jāizveido vārds. Grūtības pakāpi var mainīt ar burtu palīdzību, jo šai spēlei tiek piedāvāti trīs veidu burtu komplekti - vārdi ar lielajiem drukātajiem burtiem, vārdi ar mazajiem drukātajiem burtiem un vārdi ar rakstītajiem burtiem. Jāizmato tos, kurus bērns pašreiz apgūst. Bērns saliek pareizā secībā, piemēram, vārdu CEPURE un ieliek atpakaļ sērkokociņu kastītē.

9. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Pūcītes” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: attēlu kartītes ar noteiktu darbību, teikumu kartītes.

Spēles mērķis un gaita: šī spēle paredzēta bērniem, kas pilnveido prasmi lasīt ar izpratni. Ir bērni, kas ir iemācījušies lasīt tehniski, bet neizprot izlasītā jēgu. Tāpēc ir izveidots šis materiāls, kurā bērns trenējas skaļi izlasīt īsu teikumu un atrod attēlu, kurā ir atspoguļota izlasītā darbība. Lai rezultāts būtu vēl labāks, pedagogs ar bērnu var pārrunāt izlasīto un uzdot konkrētus jautājumus par izlasīto tekstu.

10. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Jautrais tārpiņš” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: stilizēti izveidots tārpiņš no kartona apliem, dzīvnieku figūriņas, burtu kartītes.

Spēles mērķis un gaita: veicināt interesi par burtiem un netīšās lasītprasmes apguve. Šo spēli var spēlēt dažādos veidos, ar dažādiem mērķiem, piemēram, uz viena “Tārpiņa” apla var nolikt dzīvnieka figūriņu, un pārējiem apliem secīgi izliek burtus, lai izveidotos konkrētā dzīvnieka vārds. Zemāka pakāpe – uz apla novieto dzīvnieka figūriņu, uz nākošā apla šī dzīvnieka nosaukuma pirmās skaņas burtu, atkal dzīvnieka figūriņu atkal pirmās skaņas burtu.

Šo “Tārpiņu” var izmantot dažādās spēlēs, arī pirmās skaņas noteikšanai vārdā, kad izveidojas vārds - pedagogs virs tārpiņu veidojošiem aplīšiem saliek kartītes ar dažāda veida priekšmetiem, dzīvām būtnēm vai dabas objektiem. Bērnam ir jānosauc vārda pirmā skaņa un jāuzliek uz tārpiņa (katrā aplītī viens burts). No dotajām vārdu pirmajām skaņām veidojas vārds. Piemēram: kartītes ar suni, aunu, uguni, lāci un ezi veido vārdu – saule.

Grūtības pakāpi var kāpināt mainot burtu komplektus no drukātajiem burtiem uz rakstītajiem burtiem.

11. PIELIKUMS. Didaktiskās spēles “Atšifrē lielo un mazo burtu” apraksts.

Nepieciešamie materiāli: attēlu kartītes, lielu un mazo burtu kartītes.

Spēles gaita un mērķis: bērna uzdevums ir katram burtam atrast draugu – attēlu, kam šī skaņa ir pirmais burts. Bērni saprot saikni starp skaņu un burtu. Apgūst lielos un mazos burtus. Pedagoģs sākumā var atlasīt bērnam jau zināmos burtus un nostiprināt esošās zināšanas un tad pakāpeniski pievienojot vēl nezināmos burtus.

GALVOJUMS

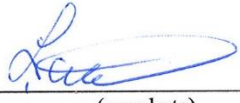
Es, Juta Laudama

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Juta Laudama
(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 20.10.2022.

13. PIELIKUMS. Izziņa par aizstāvēšanu.

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs izstrādāts
(atbilstošo pasvītrot)

LU

PPMF

(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

Juta Lauclama, Juta

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

pasniedzēja Dr. paed. Inese Freiberga

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)